

LJUBLJANA, dne 15. novembra 1907.

POPOTNIK

▷ Pedagoški in znanstven list. ◁

Letnik XXVIII.

Štev. 11.

VSEBINA:

1. Prof. dr. Ot. Chlup — Karol Svoboda: O нравni vzgoji in нравnem pouku	321
2. Janko Bratina: Šola bodočnosti	333
3. Miro Šijanec: Triàndrus (Dalje)	335
4. Ig. Šijanec: Šolsko-higijenski utrinki	344
5. Književno poročilo	346
6. Razgled: Listek 348 — Pedagoški paberki 349 — Kronika	351

Last in založba

„Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

„Učiteljska tiskarna“

last „Učiteljskega tiskovnega društva“,
registr. zadruga z omejenim jamstvom

v Ljubljani, Gradišče št. 4

priporoča slavnim krajnim šol. svetom,
šolskim vodstvom in učiteljstvu

uradne tiskovine
iz svoje zaloge.

Ceniki se pošiljajo na zahtevo zastonj. Ÿ Po-
strežba točna. Ÿ Tudi vse tiskovine za župan-
stva ima tiskarna po zmernih cenah v zalogi.

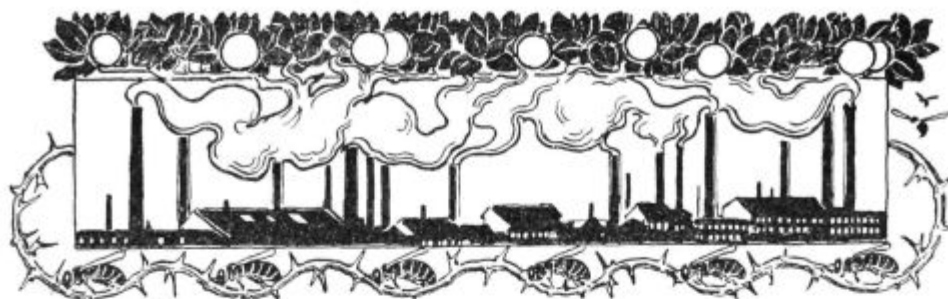
Tiskarna sprejema vsa v tiskarsko stroko spadajoča
dela ter jih izvršuje okusno in po solidnih cenah.

Izvrševanje tiskovin v enobarvnem in večbarv-
nem tisku. Ÿ Tiskanje muzikalij in časopisov.

LITOGRAFIJA.

Telefon št. 118. Ÿ Poštna hranilnica št. 76.307.

O nravni vzgoji in nraavnem pouku.

Češki napisal *prof. Ot. Chlup*. Poslovenil *Karol Svoboda*.

I.

Nravna oplemenitev je splošno veljala in še danes velja kot smoter vsega vzgojnega dela. Če govorimo o vzgoji razuma, nas pouči zgodovina vzgojeslovja, kako se je poučeval ta ali oni predmet v posameznih dobah vsega razvoja šolstva, kako so se iskale in poskuševale metode, s pomočjo katerih bi šola naučila „zanesljivo, da bi se uspeh moral pokazati“. Tako vidimo v srednjeveškem šolstvu in tudi pozneje v jezuitskem šolstvu, kako se trebijo in popolnjujejo učne metode klasiških jezikov. V naših dneh se obrača naravno pozornost k modernim jezikom in k prirodnim vedam, a tudi tukaj se srečavamo z novimi in vedno novimi poskusi, kako bi se dala učna snov uravnati in prilagoditi učencu. Tako je storila tudi telesna vzgoja v novi dobi na napredno pot, kakor spoznavamo iz zahtev po reformni telovadbi in zlasti iz razvoja šolske higijene, ki se je že spremenila v samostalno vedo. Toda pogledjmo, kako se je razvila tretja smer vzgojevalne prakse — nravna vzgoja.

Kaj razumemo pod nravno vzgojo? Če odgovarja po psihološkem deliju razum intelektualni vzgoji, potem sta čuvstvo in volja predmeta etiške vzgoje. Tu pričakujemo odgovora na dve glavni vprašanji: Kako imamo negovati nravne čute? Kako imamo učiti nravno hoteti in ravnati? Kateri so oni nravni čuti, katero ravnanje in hotenje imenujemo nravno, o tem odločuje etika, ki je v tej smeri norma pedagoške prakse. Njena zadača je določiti najvišje dobro, h kateremu speje življenje. Toda katero je ono najvišje dobro, v tem se razhajajo etiške teorije, in samo en najsplošnejši princip se da izraziti, s katerim bode soglašala nemara vsaka etiška smer. Ta princip slove: Pod najvišjim dobrim razume etika skupnost vseh in splošno pri-

znanih čednosti. Zadača нравne vzgoje je v najširjem pomenu besede: učiti takšne čednosti, ki so temelj нравnega hotenja in ravnanja.

Če tako omejimo zadačo etiške vzgoje, opazamo, v koliko in kako se je negovala ta najvažnejša stran vzgojnega dela. Kakor se sploh moralka ni razločevala od naboženstva in teologije, s katero je tvorila popolno enoto, tako se je v srednjeveškem in pozneje v jezuitskem šolstvu razumelo pod нравno vzgojo — naboženska vzgoja, čije temelj je bila skupnost krščanskih čednosti. Ni bilo treba iskati posebne poti za pouk v krščanskih čednostih, kajti učenci so jih morali kazati vedno in povsod, bodisi kot molitvo ali kot post, silentium i. dr. Toda početkom novodobnih filozofskih raziskavanj se tudi moralka kmalu osvobodi teologije in postane samostalna, in učinki tega dejstva se spoznavajo lahko v sodobnih vzgojnih spisih. V njih najdemo zapisane principe in pravila, po katerih se ima ravnati нравna vzgoja. Nekateri (kakor Kant) so poskušali sestaviti sistematiško metodo, poseben katekizem moralnega pouka. Poskusimo podati najvažnejše misli glavnih pedagoških mislecev, v kolikor se tičejo нравne vzgoje, predno pristopimo k lastnim poskusom v etiškem pouku.

Pri Komenskem¹⁾ je glavni princip etiške oplemenitve posnemanje živih primerov. Zato naj bi bilo življenje staršev, pestunjev, učiteljev in so- učencev vzor urejenega življenja. Toda k primerom se morajo pridružiti predpisi in življenska pravila, da se posnemanje popravi, popolni in ojači. Izvor tem pravilom je treba iskati v sv. pismu in v knjigah modrih ljudi. Štiri glavne čednosti so, katere je treba po Komenskem vcepljati od naj-nežnejše starosti; to so opreznost, zmernost, vdanost in pravičnost. To so glavni pozitivni principi нравne vzgoje pri Komenskem; negativen princip se navaja eden, ki se glasi: čuvaj otroka slabe tovarišije, da se ti ne pokvari. Kakor Komenský tako postavlja tudi Locke v vzgoji na prvo mesto čednost, pouk na poslednje. Compayré,²⁾ prevajalec Lockeovih spisov, ne soglaša s tem redom in deljenjem vzgojne dejavnosti, in vidi soglasno s Herbartovim principom vir čednosti in modrosti v pouku. Vzvidi se nam, da je postavil Locke čednost v čelo vseh vzgojnih prizadevanj, da bi tem bolj blestela važnost нравne vzgoje, s katero je bil ves prepojen. Kakor Komenský tako zahteva tudi Locke, naj bi začela нравna vzgoja že v naj-nežnejši starosti. Ideja božanstva mu je izvor in temelj vse vzgoje, zato pa jo je treba vcepiti zgodaj v otroško dušo. Da privadimo otroka нравno misliti, hoteti in ravnati, moramo po Locke-u ž njim filozofirati, da mu temelje нравnosti razjasnimo in vcepimo. Skupno je s Komenským tudi Locke-u načelo o dobrih primerih, primerni družbi in pripravni okolici. Po Lockeovih

¹⁾ J. A. Komenský: Velika didaktika.

²⁾ J. Locke: Quelques pensées sur l'education. Traduction par G. Compayré. Pariz 1889. str. 110.

„mislih“ je Rousseauov¹⁾ „Emile“ bolj nego katerokoli drugo delo pedagoške literature posvečen problemu нравne vzgoje. Princip нравne vzgoje, ki so ga že izrekli Rabelais, Montaigne, Komenský in Locke, je v Emilu temeljno načelo, ki vede Rousseaua k njegovim znanim aforizmom. „Dete naj ničesar ne ve o poslušnosti, samo o potrebi. Besedi slušati in velepati izbrišite iz njegovega slovarja, še prej pa besedi dolžnost in obveznost. Na njiju mesti postavite potrebo in silo.“ Pred razumno starostjo po Rousseau ni mogoče imeti pojma o нравnih bitjih niti o socialnih odnošajih; zato se je treba izogibati besedam, ki jih izražajo, da bi jim otrok ne prilagal krive ideje, katerih bi pozneje ne mogli izkoreniniti. Zakaj prva nepravilna ideja, ki stopi v njegovo glavo, mu je zarodek nepravilnosti in zmot. (Faites que tant qu' il u' est frappé que des choses sensibles, toutes ses idées s' arrêtent aux sensations.²⁾ Dete naj vidi okoli sebe samo fiziški svet, drugače si ustvarja o svetu fantastiške pojme. Psihologija in zlasti proučevanje otroške duše popravljata Rousseauove paradokсне trditve kažoč, kako se razvijajo vse duševne zmožnosti istočasno od prvih začetkov življenja. Iz tega sistematiškega razdeljevanja razvoja posameznih duševnih funkcij si tudi pojasnimo Rousseauovo polemiko z Lockeovim načelom filozofirati z deco. Izmed vseh zmožnosti, pravi Rousseau, se razvije razum kot zmožnost zložena iz vseh ostalih najlože in najpozneje; a to zmožnost hočejo izkoristiti za razvoj ostalih. V tem vidi Rousseau protislovje. Namen in smoter vzgoje je učiniti človeka razumnega, a začenjati z razumom pomeni začeti pri koncu. Bralec gotovo opazi, kako v tem na videz tako prepričevalnem aforizmu uporablja Rousseau besedi „razumen in razum“ v različnem smislu. „Razumen“ pomeni Rousseauu skupnost vseh zmožnosti in lastnosti, ne samo razumnih, ampak tudi нравnih („moder“), čim v drugem delu aforizma uporablja besedo razum v smislu psihološke funkcije. In tako izhaja Rousseau iz tega aforizma in zametuje vse poskuse o uravnem pouku in prinaša primer, s katerim hoče pokazati njih brezuspešnost. Ta primer³⁾ se glasi tako-le:

Učitelj: To delati se ne spodobi.

Učenec: In zakaj se ne spodobi to delati.

Učitelj: Ker je to hudobnost.

Učenec: Hudobnost? Kaj je to hudobnost?

Učitelj: Kar se vam prepoveduje.

Učenec: Katero hudobnost mi je storiti, da se mi prepove?

Učitelj: Kaznovani bodete za neposlušnost.

Učenec: Pa napravim to tako, da se ne bode nič vedelo.

Učitelj: Pridem vam na sled.

Učenec: Skrijem se.

¹⁾ J. J. Rousseau: *Emile ou de l'Éducation*. Paris 1889.

²⁾ „Emile“, str. 74.

³⁾ „Emile“ str. 75.

Učitelj: Vprašam vas.

Učenec: Zlažem se.

Učitelj: Ne spodobi se lagati.

Učenec: Zakaj se ne spodobi lagati?

Učitelj: Ker je to hudobnost . . . i. t. d.

Toda Locke je zlomil Rousseauovi kritiki ost sam v tem smislu, če trdi, da je treba rezonirati z otroki na pripraven in njim pristopen način. Če Rousseau zametuje ta način npravne vzgoje, pa ga nadomešča z doslednostjo in silo, s katero se imajo javljati posledice našega ravnanja od prvih početkov. Prva vzgoja mora biti čisto negativna; ni treba čednosti učiti, ampak treba je samo srce čuvati pred krivicami in duha čuvati zmot.

Kant¹⁾ se odloča proti Rousseauu izrečno za moralni pouk. V ta namen podaja lepi primer sličnih poskusov, ki je utemeljen na principu npravnega rigorizma, kakor se nam javi v kritiki praktiškega razuma. Če hočemo po Kantu vzgojiti npravni značaj, je treba se najprej truditi, da vcepimo otrokom dolžnosti, ki jih imajo izpolnjevati. Te dolžnosti lahko razdelimo na dolžnosti napram sebi in napram drugim. Pod dolžnostmi napram sebi razume Kant biti si sam svest svojega ljudskega dostojanstva, ki povzdiguje človeka nad vse druge stvore in proti kateremu greši z lažjo, pijanstvom, licemerstvom in sličnimi krivicami. Kar se tiče dolžnosti k drugim, izraža Kant zahtevo, naj bi se otroku rano vcepilo spoštovanje prava drugih ljudi. Kant je imel zato v mislih poseben katekizem prava ali katekizem moralnega pouka, na čigar temelju so se imele razvijati poedine čednosti v duši mladine.

Za bodoče poskuse o moralnem pouku (zlasti Adlerjev) je zlasti važna zahteva, naj bi podoben katekizem obsegal popularne slučaje, ki se pojavljajo v vsakdanjem življenju, in pri katerih bi se pojavljalo, ne da bi je iskal, vprašanje, ali se spodobi tako ravnati ali ne. V kolikor se tiče ostalih dolžnosti napram drugim, sviri Kant pred preveliko vzgojo k sočutju in enakim nagnjenjem: „Es (das Kind) sei nicht voll Gefühl, sondern voll von der Idee der Pflicht.“ Čednosti pa razdeli Kant na tri vrste. Predvsem so to čednosti, s katerimi si pridobivamo zasluge (spoznanje samega sebe, dobrotelost); potem čednosti, ki smo jih dolžni kazati (odkritosrčnost, spodobnost, miroljubnost), končno čednosti, ki se tikajo nedolžnosti (poštenost, npravnost).

Kakor Komenský in Locke, tako smatra tudi Pestalozzi,²⁾ da je treba začeti z npravno vzgojo od najnežnejše starosti. „Die erste Stunde seines Unterrichtes ist die Stunde seiner Geburt“. Izvor vsej npravnosti je Pestalozziju razmerje ljubezni med otrokom in materjo. Ta ljubav, v kateri so združene vse čednosti, se prenaša tekom časa na ostale ljudi, a na najvišji stopnji

1) J. Kant: Über Pädagogik (Von der praktischen Erziehung).

2) H. Pestalozzi: Wie Gertrud ihre Kinder lehrt, str. 184.

na Boga. Ideja Boga čuva dospelega človeka pred padom, zato jo je treba zgodaj vcepljati.

Spencer¹⁾ sprejema Rousseauovo načelo o naravni vzgoji. Osvedočen, da se da višja нравnost doseči le s počasnim razvojem, priporoča, naj se v vzgoji zadovoljujemo kakor s skromnimi zahtevami tako tudi z uspehi. Odklanjajoč vsak despotizem v vzgoji se trudi нравno vzgojo ustanoviti na nagnenju k samozatajevanju, katero buditi je prva dolžnost staršev in vzgojevalcev. Na principu naravne vzgoje so tudi utemeljeni Spencerovi nazori o kaznih in stegi sploh. Zakaj bi naj bile kazni samo naravne posledice ravnanja? K temu nas vede več vzrokov. Predvsem so boleštne reakcije v premem razmerju k zakrivljenim prestopkom; nadalje je takšna kazen neposredna in neodklonljiva, a s tega utemeljena na tem načelu je tudi pravična in dosledna, same lastnosti, ki najbolj jamčijo za dobre uspehe. Na ravnanje in njega posledice naj gleda dete kot na naravno zvezo med vzrokom in posledico.

Iz načela o naravni vzgoji izhaja tudi Bain²⁾ in razločuje v njej dve stopnji. Človek je del društva in se uči od prvih začetkov spoznavati dolžnosti in nagibe k ravnanju, živi v odvisnosti od staršev in učiteljev, ima mnogo primerov, s katerimi kaže društvo, kaj je treba storiti. S tem nam je dano soglasje prvotnega izvora moralne vzgoje s fizikalnimi zakoni; zakaj kakor se podrejamo vplivu in potrebam vnanjega sveta, čeprav se tega od nikogar ne učimo, tako stopamo tudi v нравnem oziru za primeri naših prvih vzgojevalcev. Druga stopnja moralne vzgoje je umetni нравni pouk, ki zopet odgovarja pouku o fizikalnih zakonih. Učitelj primerja ravnanje svojega učenca z njega dobrimi ali slabimi nasledki, kara jih ali odobruje, neguje in jači poslušnost, resnicoljubje in lepo vedenje. Iz tega vidimo, da ima tudi Bain v mislih nekak načrt moralnega pouka, v katerem vidi nekaj višjega poleg intelektualne vzgoje, četudi pripoznava po Herbartu njen pomen za нравno oplemenitev. Po Bainu ima učitelj zvezati in metodizovati raztresene in slučajne pojave vsakdanjega življenja v celoto in poučevati tako po gotovem sistemu izročeno mu mladino o temeljih нравnega ravnanja in mišljenja. V ta namen podaja Bain klasifikacijo čednosti, da bi imel učitelj jasen in natančen shema.

Tako smo naveli misli prvih pedagoških mislecev o naravni vzgoji in vidimo, kako često pronica namen uvesti v vzgojo poseben pouk, ki ima namen navajati človeka k нравnemu življenju. Nekateri reformatorji vzgoje so se omejili samo na določanje glavnih načel, po katerih se ima uravnati нравna vzgoja; drugi zopet, kakor Kant in Bain, se izražajo za princip moralnega pouka in delajo poskuse v tej smeri vsaj v teoriji. Rousseauova

¹⁾ H. Spencer: Education, London 1903. Pogl. III, str. 69.

²⁾ A. Bain: Education as a science. London 1902. Pogl. XII.

polemika z Lockeovim načelom o rezoniranju z otroki in njegovo odklanjanje enakih poskusov so zaveli etiški pouk v problem, ki se je teoretiški in praktiški rešil na različne načine in ki še danes ni popolnoma razjasnjen. V Herbartovski šoli se je ta problem po vplivu načel o „vzgojnem pouku“ in „vsestranosti zajmov“ za dlje časa odstranil, vsled česa se je pojavil v šolski praksi druge polovice XIX. stoletja prevelik intelektualizem, proti kateremu je morala nastopati zlasti po vplivu Spencerovem in nove znanstvene pedagogike na vsak način reakcija. Na drugi strani se je razjasnjevalo pod vplivom znanstvene etike čim dalje bolj razmerje med naboženstvom in нравnostjo, med teološko in filozofsko etiko. Pod vplivom tega studija in razvoja ostalih ved so se začela reševati razna vprašanja današnjega šolstva z ozirom na telesno, intelektualno in нравno vzgojo. V kolikor se tiče нравne vzgoje, za katero nam gre v tej razpravi, so se kmalu javljala stremljenja, uresničiti poseben moralni pouk. Ta se nam torej javlja deloma kot reakcija proti prenapetemu intelektualizmu v sodobnem šolstvu, deloma kot prizadevanje, ločiti od naboženskega pouka vse, kar se vsled svojih temeljev in svoje vsebine odstranja od pravega naboženstva in spada v obseg moralke. Moralni pouk je torej za današnjo dobo problem, katerega si hočemo pojasniti, a zraven bomo podali tudi sliko prvih poskusov na tem polju.

II.

Vprašanje uvedanja moralnega pouka v šole je po značaju svojega predmeta zvezano z mnogimi drugimi problemi, katere je treba preje omejiti in pojasniti, da si ustvarimo gotovo stališče napram nazorom in sporom, ki sicer niso novi, toda ki se pojavljajo vedno iznova in postajajo aktualni. Na prvem mestu se mora imenovati naboženski problem. Nahaja se v takšni bližini vprašanja o moralnem pouku, ker deloma družuje šolsko naboženstvo v sebi večinoma vso skrb za нравno vzgojo, deloma pa uči moralke direktno, s svojega stališča seveda. Nasproti temu se javlja od strani braniteljev brezkonfesionelnega moralnega pouka večkrat predlog, naj se naboženski pouk odpravi iz šol. Vprašanje naboženstva v šoli pa je treba razločevati od naboženstva sploh, in če se srečavamo pri diskuzijah o odstranitvi naboženstva z učnega načrta z nasprotujočimi si nazori in pikrimi spori, je na tem mnogo krivo, da se ne shvata temeljna razlika med veljavo naboženstva sploh in načinom naboženske vzgoje, ali bolje rečeno naboženskega pouka. Ne smemo torej zamenjavati vprašanja o možnosti odstranitve naboženstva iz šole z vprašanjem, je li mogoče odpraviti naboženstvo s sveta. Naboženski čut — in to je ravno temeljna prvina in podlaga naboženstva — je psihološki fakt, ki se iz zavesti ne da odstraniti navzlic vsej naboženski skepsi, navzlic vsemu ateizmu, kakor ni mogoče odpraviti iz zavesti drugih čutov ali predstav o emperiškem svetu. Če se zavedamo tega nad druge jasnega predpogoja, pa nastane iz problema odstranitve na-

boženstva iz šole, od katerega je po mnenju braniteljev šolskega naboženstva odvisna osoda naboženstva sploh, čisto pedagoško vprašanje. Če pa govorimo s tega stališča o vprašanju moralnega pouka in njegovega razmerja k današnjemu stanju naboženske naobrazbe v šoli, se nam vsiljujeta ti dve vprašanji: Odgovarja naboženski pouk moraliki, našemu svetovnemu nazoru in današnjim življenskim razmeram? Kakšno stališče zavzema moralni pouk napram naboženstvu sploh in kakšno napram naboženskemu pouku?

Kar se tiče prvega vprašanja, ni mogoče tajiti, da naboženska vzgoja po svojem preveč transcendentnem značaju ne odgovarja dejstvitelnim potrebam človeka v individualnem življenju in v njegovih raznih socialnih odnošajih, a le tako si je treba razlagati prizadevanje po uvedbi vse naboženske transcendence in dogmatizma proste, razmeram današnjega življenja odgovarjajoče moralke v šolo. Znanstveno se nam kaže to vprašanje kakor razmerje med teološko in filozofsko etiko. Teološka etika gradi moraliko na principu absolutne avtoritete (*bonum est, quia Deus vult*: nekaj je dobro, ker Bog to hoče). Höffding kaže v svoji etiki, da se slično stališče ne da vzdrževati; zakaj če se vprašamo, odkod pa vemo, da je nekaj po božji volji, se nam odgovarja s svetim pismom, z razodetjem, a tako se nahajamo brezpogojno v logičnem krogu. Tudi psihološki se ne dajo določevati natančne meje med glasom božjim in med mojim čutenjem in mišljenjem. Absolutne etike torej ni, bistvuje samo relativna etika v historičnem razvoju za gotovo dobo, za določene življenske razmere, ki se menjajoč menjajo tudi istočasno etiko.¹⁾

Kar se tiče drugega vprašanja, bode najvažnejši zajem pedagogike, da odgovarja stališče, ki je moralni pouk zavzema napram naboženstvu sploh, današnjemu stanju znanstvenega preiskovanja na tem polju. V ta namen si moramo pojasniti razmerje med naboženstvom in нравnostjo. Tu nas poučujeta antropologija in psihologija, da je mitus, v katerem so združeni prvotno naboženstvo, veda in нравnost, izraz prvotnega svetovnega nazora; poučujeta nas nadalje, da so se mešali pozneje, ko je mit izginjal, naboženski elementi z нравnimi, in da končno na tretji stopnji nastaja kritika mitoloških predstav, a нравne prvine se izločujejo, da postajajo neodvisni od naboženskih predpogojev.²⁾ Tako se danes shvatata naboženstvo in нравnost kot docela samostalni stroki, četudi je še danes v naši zavesti, kakor Wundt psihološki razjasnjuje, določena zveza naboženskih in нравnih elementov.³⁾ Tako se nam predstavlja razmerje med naboženstvom in

¹⁾ H. Höffding: *Ethik*. Lipsko 1901. Pogl. I. *Positive Moralität und wissenschaftliche Ethik*, in pogl. II. *Theologische und philosophische Ethik*.

²⁾ N. Wundt: *Ethik III*. Stuttgart 1903, Kap. II., zvez. 1.

³⁾ Wundt: *istotam*. Str. 116. In unserer heutigen Kultur ist die Sitte ihrem religiösen Ursprung so sehr entfremdet, daß uns Religion und Sitte als zwei völlig verschiedene Gebiete gelten!

nравnostjo z ozirom na historiški razvoj. Kakor smo že gori označili, je s psihološkega stališča temeljna prvina naboženstva posebno čuvstvo, in zopet je važno pedagoško in didaktiško vprašanje, s kakšnimi sredstvi se da delovati na razvoj odkritosrčnega nabožnega čutenja. Pestalozzi psihološki vede k ideji Boga na temelju ljubezni k staršem (k očetu), a tudi Komenský in Locke poudarjata potrebo ranega vcepljenja predstave Boga v otroško dušo, videč v tem vrhunec нравne vzgoje. S psihološkega stališča se more torej naboženski čut, ki dejstvuje na voljo in ravnanje, smatrati važnim faktorjem pri нравni vzgoji.

Končno nas zanima vprašanje, kakšno stališče zavzema moralni pouk k naboženskemu pouku. A tu se javljata dve smeri v poskusih o moralnem pouku. Radikalna stranka, ki je zastopana ponajveč v etiških družbah, se trudi za odpravo naboženskega pouka iz šole in za uvedbo brezkonfesionalnega moralnega pouka. Zastopniki one struje, ki opozarjajo na še vedno stalni pomen naboženstva za našo kulturo, zavzemajo nekako posredujoče stališče; priporočajo sicer moralni pouk, toda pripuščajo poleg tega tudi pouk naboženstva. Toda naboženski pouk, kakor se javi za naših dni zlasti na višjih stopnjah srednjega šolstva z ozirom na dogmatiko, zgodovino in moralko, ne odgovarja svetovnemu nazoru, kakor nam ga podaja veda, in ni torej mogoče kar poravnati obe struji brez škodljivih vplivov na vse vzgojevalno delo. Natorp opozarja v svojem filozofskem delu o socialni pedagogiki na to osodno nesoglasje v današnji vzgoji, in osvedočen o važnosti in vplivu naboženstva na vzgojo volje, skuša podati sliko naboženskega pouka, ki bi se dal združiti v harmoniško enoto i z moralnim poukom i z ostalimi strokami vede. Različuje tri stopnje naboženske vzgoje. Na prvi stopnji se mu zdi pripustno podajati otrokom tradicije in nabožne mite, ki odgovarjajo prvotnemu nazoru ljudstva. To je za dete doba žive domiselnosti in naivne vere. Na drugi stopnji pa nastaja kriza v naboženski naobrazbi; tu se odklanjajo mitološke predstave, a vera mladosti se umika dvomom. Končno se postavi na tretji stopnji človek trdno napram naboženstvu; to je doba autonomne kritike na temelju prehodne priprave v zgodovini in filozofiji naboženstva. Iz tega spoznavamo, kako hoče Natorp v duhu Comteove metode usposobiti naboženski pouk, da bi postkl pomenljivo za celotno vzgojo, a s poudarkom odklanja pouk dogmatiškega naboženstva. Nedogmatiški pouk naboženstva, ki ne zahteva prepričanja in popolno podložnost razuma, ampak razumevanje utemeljeno na zgodovini civilizacije, psihologije in filozofije, se mu vidi edino strinjjevalno z našim svetovnim nazorom in koristno za javno in zasebno vzgojo.

Na Nemškem se javi razmerje med moralnim in naboženskim poukom kot spor med konfesijno in simultano šolo. Ta spor, ki je l. 1892. ubil konfesijni predlog za nemške šole, katerega je izdal tedanji pruski naučni minister Zedlitz-Trutzscher, je iznova vzplamtel v hud boj, katerega je provzročil

kompromisni predlog konservativne in nacionalno-liberalne stranke, predan v pruskem državnem zboru dne 13. maja l. 1904.

Ta predlog se je sprejel; njegov glavni članek je zahteva, naj pripadajo učenci ene šole isti konfesiji in naj jih poučuje učitelj iste konfesije. Proti temu predlogu, katerega sta katoliška in protestantska stranka pozdravili z navdušenjem in katerega je branil tudi prof. Delbrück v junijevi številki „Preußische Jahrbücher“, je nastal tedaj močan odpor v učiteljstvu ljudskega šolstva. Ta spor je izzval celo vrsto polemiških razprav in je znan pod imenom „kulturni boj za šolo“.¹⁾ Za nas je zanimiv ravno zato, ker se je mnogokrat ostro napalo današnje stanje naboženskega pouka in zahtevalo brezkonfesijno moralno poučevanje.

Poleg razmerja napram naboženstvu in naboženskemu pouku je zlasti pedagoška in didaktična plat, ki odločuje v vprašanju o uvedbi moralnega pouka. V tem oziru ima moralni pouk dosti važnih nasprotnikov, kar povzroča gotovo ta okolnost, da učni način in priročne knjige še danes nista tako urejena, da bi se moglo z njih pomočjo doseči željene uspehe. Do današnjega dne je bila edina priznana oblika moralnega pouka naboženstveni pouk. Kmalu pa se je opozarjalo na to, da bistvuje poleg čednosti in dolžnosti, s katerimi je človek navezan na Boga, tudi množina čednosti in dolžnosti, ki vežejo človeka na človeka, na rodbino, na družbo, na državo in na vse ljudstvo, in katere je treba vcepljati, da postane človek zmožen izpolniti svoje ljudsko poslanstvo. Ne mislimo, da je bil ta glavni namen vzgoje zanemarjen do one dobe, ko so se javljali prvi poskusi o moralnem pouku. Kot socialna institucija šola gotovo tudi podlega vplivom svoje družvene srede in ni mogla si ne prizadevati izpolnjevati to nalogo. Toda braniteljem moralnega pouka je šlo predvsem za to, da bi se poverila naloga, ki je bila doslej razdeljena med naboženstvo in ostale predmete, posebnemu učitelju in posebnemu predmetu, kateri naj bi bil moralni pouk. Ta ima tukaj nekoliko širji pomen, kakor smo navajeni razumevati pod tem pojmom, a na Nemškem se udomačuje beseda „Lebenskunde“, čim se uporabljaja na Francoskem izraz „L' instruction civique“, s čimer se ima označiti obenem cilj, h kateremu se mora približevati moralni pouk. To je torej zahteva sistematičnosti, katero stavljajo začetniki moralnega pouka in ki je s pedagoškega in didaktičnega stališča prvi pogoj dobrih uspehov.

Protivniki te smeri v pouku so uravnali tudi preveliki optimizem in velike nade, katere so stavljali utemeljitelji moralnega pouka v to vzgojno stroko. S tem se je vzdrževalo vsaj v teoriji ravnotežje med prevelikim intelektualizmom, s katerim je Herbartovska šola uveljavljala svoje načelo o

¹⁾ Izmed njih navajamo: D. Fr. Naumann: Der Streit der Konfessionen um die Schule. J. Tews: Schulkompromis, Konfessionelle Schule, Simultanschule. Berlin 1904. — Oscar Muser: Der Kampf um die Schule. Frankfurt 1904. — Th. Zieyler: Die Simultanschule: Berlin 1905. — Dr. R. Penkig: Zum Kulturkampf um die Schule. Berlin 1905.

vzgojnem pouku („Erziehender Unterricht“), in prenapetim moralizmom, v katerega bi kaj lahko zabredla nova šola, ker še ni bilo niti izkušanih metod niti kakšnih iskustev. A tu zopet opozarjamo bralca na Natorpovo¹⁾ knjigo o vzgoji volje („Socialpädagogik“), kjer kaže avtor, kako morajo sodelovati v dosego vzgojnih idealov, pod katerimi se ravno razumeva odgoja нравne veljave, naboženska, intelektualna, estetiška in etiška vzgoja. Tako se ogne moralni pouk nevarnosti zavzemati v učnem planu nekako nadrejeno mesto in stopa paralelno in soglasno z ostalimi predmeti proti vzajemnemu cilju. Poleg sistematičnosti se gre torej v drugi vrsti za vnanjo in notranjo složnost in harmonijo moralnega pouka z vso današnjo vzgojo.

III.

Misel moralnega brezkonfesionalnega pouka se je najpreje izvela v Ameriki v šoli društva za etiško kulturo. Poglejmo natančneje cilje in stremljenja teh društev, ki se zlasti v današnji dobi osredotočijo vedno bolj v šolskih vprašanjih in skušajo uvesti v šolo brezkonfesijni pouk.²⁾ Najpreje, kaj razumemo pod etiško kulturo? Te besede je najpreje uporabil Kant, a utemeljitelj etiških društev, Feliks Adler, pripadnik Kantove filozofije, je napisal na ščit prve svoje organizacije te besede, s katerimi je mislil posvetiti na težavo in zaslužno stezo k нравnim idealom. To ni bila lahka naloga, a prvi zastopniki društva so si bili svesti težav, ki so se jim postavljale na pot. Ako bi naj to bila resnična kultura, je bilo potrebno, da prodre skozi vse ljudsko društvo, da obsežejo njena prerodilna stremljenja življenje v vseh njegovih menah. Rodbinska vzgoja in šolska politika, boj posameznih slojev in socialno vprašanje sploh, žensko vprašanje in mnogoštevilni drugi problemi so čakali tu svojega rešenja na temelju priznanih нравnih principov. Tudi nabožensko vprašanje je bilo tukaj važno, a tu je prišlo k mnogim in mnogim sporom. Nekaterim se je dozdevalo, da hočejo etiška društva oznanjevati novo naboženstvo, drugi so videli v njih napad na vero in boj proti njej. Pravzaprav bi morali imenovati naboženski problem na prvem mestu, ker so etiške organizacije takoj početkoma zadevale na silen odpor zastopnikov posameznih konfesij, tako da so vsi branitelji in zastopniki društva za etiško kulturo z Adlerom na čelu uvidevali

¹⁾ P. Natorp: Socialpädagogik. Theorie der Willenserziehung auf der Grundlage der Gemeinschaft. Stuttgart 1899.

²⁾ O pomenu in o vsem gibanju društev za etiško kulturo je mogoče se poučiti v naslednjih brošuricah: 1. Die ethische Bewegung in Deutschland, vorbereitende Mitteilungen eines Kreises gleichgesinnter Männer und Frauen. Berlin 1892. 2. Dr. Fr. Jodl: Was heißt ethische Kultur. Praga 1894. 3. Isti: Über das Wesen und die Aufgabe der ethischen Gesellschaft. Praga 1895. 4. Isti: Wesen und Ziele der ethischen Bewegung in Deutschland. Frankfurt 1898. 5. Alfred Moulet: „Le mouvement éthique,“ ki ga je pisatelj (Chlup) uporabil v prevodu dr. P. Penziga: „Pionire des sittlichen Fortschritts.“ Berlin 1902. 6. W. Förster: Die Begründung einer Gesellschaft für ethische Kultur. Berlin 1892.

potrebo, se zavarovati proti neopravičenemu sumu, da jih vedejo protina-boženske tendence. Zlasti proti tem napadom je bilo treba se močno oborožiti in jasno opredeliti meje svojega delokroga; a tu že izbirajo William Salter, F. Adler in Stanton Coit, prvi organizatorji etiških društev, iz znanstvene etike pojem nrravnosti, da bi ga uveljavili, ali kakor se je večkrat ponavljalo odtistihmal, da bi menjali ta zlati denar in ga spravili med prosto ljudstvo, kjer bi naj krožil. Tako se trudi etiška kultura širiti neodvisno moralko, prosto vsega dogmata in vse metafizike; pod moralko razumemo tu pojem čisto ljudskega nauka o dolžnostih, ki se ne menja, ki je vedno obvezen in ima svoj temelj v ljudski prirojenosti. V tem stavku moremo združiti nebrojna gesla, ki so se v tisočernih premembah izrekla in ponovila v raznih etiških društvih. Moulet¹⁾ označuje cilj etiške kulture s sledečimi besedami: „Društvo za etiško kulturo tvori društveno svobodno polje dela, na katerem je vsak pozdravljen brez ozira na stan, nabožensko prepričanje in predhodno naobrazbo, da bi v samem sebi in okoli sebe prispeval k uresničenju civilizacije, ki mora biti v svojih temeljih nrravna. Njega člani se vzajemno poučujejo o najvišjih nalogah ljudstva in skupno delujejo za harmonijo in socialni mir. Ono ne omejuje svoje delovanje samo na svoje privržence, ampak se trudi pridobiti one velike mase, ki se dajo še slepiti od varljive luči naše umirajoče civilizacije . . . Samo tako je mogoče dovršiti nrravno prerorjenje človeka in družbe na temelju živega in vzajemnega sodelovanja.“ Če se gre v naboženstvu zlasti za razmerje človeka h Bogu, poudarja etiška kultura, da se razlikuje od vsakovrstnih naboženstev in njih sekt, vedno in vedno svojo čisto ljudsko zadačo, v kateri se gre zlasti in edino za razmerje človeka napram človeku. Če se je res dospelo v teoriji k čisti etiki, prosti vseh naboženskih in metafiziških prvin, to je čisto drugo vprašanje. Etiškim društvom je za življensko prakso, a v tem smislu trdijo, da je določena moralka čisto ljudska in da je mogoče na njenih principih zgraditi razmerje človeka k človeku in k društvu. Tako je ideja humanitete prvo in poslednje načelo tako za svet in ljudstvo prirejene moralke, po kateri se ima ravnati vse stremljenje etiških društev. Jodl, ustanovnik etiškega društva v Avstriji, karakterizoval je to prvino etiškega stremljenja v teh društvih nemara takole: „Ni prave kulture ljudskega značaja brez oplemenitve ljudske volje. Ako izročimo danes kaki generaciji vse znanje in moč nad prirodnimi silami in si odmislimo vse ideale volje, vso simpatijo človeka k človeku, ves družabni nagon, sočutje in pravni smisel . . ., ali bi bila na teh tleh mogoča prava kultura?“²⁾ In tako bi mogli navesti mnogo mest iz literature etiškega pokreta, ki bi nas vedno poučevali o glavnem cilju in principu njegovih stremljenj.

¹⁾ Poglej uvodno razpravo višje navedenega opisa: *Le mouvement ethique*.

²⁾ Fr. Jodl: *Was heißt ethische Kultur*. Praga 1894. Str. 2. Izdalo društvo „zur Verbreitung gemeinnütziger Kenntnisse in Prag.“

Utemeljitev društva za etiško kulturo je v zvezi s celotnim razvojem humanitetnih prizadevanj zlasti v drugi polovici XIX. stoletja. Simpatija človeka k človeku — to steblo, za katero se hvata globoka skepsa Humeova, postaja potrebna konsekvence, h kateri prihajajo Heglova filozofija v nemškem socializmu, Darwinov in Spencerjev evolucionistiški nauk in Comteov pozitivizem. V tej dobi, ko peša idealistiška spekulacija nemške filozofije in zametujejo prirodoznanstvene metode metafiziko, ko se zateka Spencer pred rešenjem problema k svojemu nespoznavalnemu, a Comte pričakuje ves spas od vede, v tej dobi se začenja geslo humanitete v raznih formah praktiški reševati. Socializem Marksov in Engelsov in njega daljši razvoj do današnjega dne je nemara celota vseh onih stremljenj v gmotnem oziru. A kmalu nastane spor materialnega in ekonomskega napredka v razmerju k npravnemu napredku, a to je ravno zasluga ustanovnikov društva za etiško kulturo, da se trudijo v posledstvu humanitetnih struj za njih etiške temelje.

Gmotni in npravni napredek se pronicata vzajemno in se javljata često v direktnem razmerju, toda če si je društvo za etiško kulturo za svoj program izbralo npravno povzdigo ljudske družbe, potem se razdelita samo veliko in zloženo delo, opozarjajoč istočasno, da je npravno prerojenje poslednji cilj, h kateremu mora stremiti ves napredek. Kakor je v teoriji etika na prvem mestu na lestvici praktiških ved in končni cilj ostalih praktiških disciplin, tako se tudi npravni ideal poviša v najvišji cilj življenjske prakse.

Pokazali smo v glavnih obrisih na prizadevanja društev za etiško kulturo in pripomnili obenem, da so v poslednji dobi ravno zlasti vprašanja današnje šole, ki postajajo predmeti, kateri se bolj kot nekdej obravnavajo v teh društvih. In kakor so se postavila društva v vprašanju naboženstva in npravnosti na stališče brezkonfesijne moralke, proste vsega dogmatizma tako so si tudi v šoli prizadevala zato, da bi se etiški pouk ločil od naboženškega pouka, ki je bil do danes njega edino obvezna oblika. V naslednjem delu razprave podamo sliko dveh najvažnejših poskusov za moralni pouk Adlerov in Försterov, a zajedno pripisujemo nekatere opombe, ki se tičejo uresničenja te misli v posameznih državah.

(Konec prih.)

Šola bodočnosti.

Poroča *Janko Bratina*.¹⁾

Od vseh strani se oglašajo nasprotniki stare in zastarele šole; čujejo se razni glasovi in klici, eni manj, drugi bolj radikalni. Od severa se je oglasila tudi Ellen Key, znana norveška pisateljica, ki je izpregovorila glede na ljudsko šolo gotovo eno najskrajnejših besed. Pod zaglavjem „Die Schule der Zukunft“ je načrtala svoje nazore v spodaj omenjeni knjigi. Sicer to ni program, kakor pravi sama, ampak le sanje. Tako si ona predstavlja šolo v bodočnosti, taka bi morala biti, da bi vzgojila res prave ljudi, vredne „tretjega sveta“, katerega oznanjuje tudi Ibsen.

Prvo pobija Key otroške vrtce. Ti so nepotrebni, škodljivi. Doma naj otrok ostane, dokler je le mogoče, domača vzgoja mora biti merodajna. V šoli, tudi v vrtcih že, se vzgojuje le črede. „Dadurch, daß man die Kinder schon im Alter von zwei und drei Jahren in Herden behandelt, sie in Herden auftreten, nach einem Plan arbeiten, dieselben kleinen, dummen und unnützen Arbeiten machen läßt — dadurch glaubt man jetzt Menschen zu bilden, während man tatsächlich Nummern exerziert.“ Niti prvi početki vzgoje ne odgovarjajo temu, kar bi moral otrok pravzaprav postati. Živeti preprosto, ozirati se na visoke momente v življenju — to je vredno človeka. In tako se vzgojuje danes lahko samo v družini. Seveda bo marsikdo oporekal tem nazorom, kateri dandanes res realnosti ne tangirajo skoro nikjer. Če je tedaj potreben vrtec, pravi dalje Key, tedaj naj bo primeren otrokom in njih duševnim in telesnim zmožnostim. Žalibog, da je ravno zelo malo takih ljudi, ki bi se znali poglobiti v dušo otroka v prvi nežni dobi. „Das Studium der Psychologie eines Kindes, begonnen bei seiner Geburt, fortgesetzt bei seinen Spielen, seiner Arbeit, seiner Ruhe, ein tägliches, vergleichendes Studium, verlangt einen ganzen Menschen,“ piše Key, kar ji seveda moramo pritrditi. Faktum je, da se je ravno na tem polju storilo pravzaprav še bore malo. Psihologija je marsikateremu vzgojitelju deveta briga, posebno pa še pri malih otrokih, kateri so v tem oziru prepuščeni čisto samim sebi. Dostikrat se deco izroči čisto nesposobni guvernanti, ki navadno nima niti volje niti solidnega znanja, kakor ga zahteva tak težak posel.

Z ozirom na sedanje razmere pa taka reforma res ni tako lahko mogoča. Edina primerna vzgojiteljica v predšolski dobi je pač mati, a ta dostikrat

¹⁾ Primeri „Ellen Key, Das Jahrhundert des Kindes“. Ljudska izdaja stane le 1 marko.

nima časa, drugič ne zmožnosti itd. Seveda, ko se bodo matere same zavedale te svoje naloge in imele tudi dovolj izobrazbe v tem oziru, potem morda ta projektirana reforma ne bo več sanje.

Prva šolska leta zahteva Ellen Key otroka tudi doma. Tu bi se seveda drugače izobrazil, drugače razvil, kajti individualnost v šoli nikakor ne more priti do prave veljave. Ne prezgodaj začeti z učenjem, ne preveč naenkrat. Kolikor mogoče tako, da otrok niti ne čuti kakega pritiska. Kot vzgled harmonične, skoro idealne vzgoje omenja pisateljica Goetheja. Šola ne vzgaja genijev, še to malo, kar kdo časih ima, izgubi na šolskih klopeh, kakor svetopisemski hlapec z enim talentom. Das stillste, gehorsamste Kind ist das beste Schulkind. Das heißt, die unpersönlichsten und farblosesten werden immer »Muster«.

Šola sedaj vzgojuje enakost. Vedno isto in isto, dan za dnevom, leto za letom — še tisto malo individualnosti, kar jo kdo ima, se izgubi in vsi so nazadnje kot kamenčki na produ. Sedaj imamo razdelitev po razredih, po starosti in znanju, kar pa smatra Key kot napako. Otroci naj bi bili razdeljeni po temperamentu in lastnostih, in uspehi bi bili dosti večji. Da bo tu vsak učitelj debelo pogledal, sem gotov. Kaj takega se seveda ne da uvesti in v praksi bi niti sama Ellen Key ne izvedla lahko takega načrta. Omenjeni slučaj spada gotovo k takim, ki bodo v resnici tudi v bodočnosti ostali — sanje.

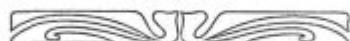
Šolsko poslopje naj bi bilo sredi vrta, pravi Key. Vrt in okolica naj bi že v mladosti vzbujala smisel za lepoto, za umetnost. Otroci naj bi tudi sami delali v vrtu, sami urejevali cvetke in se tako tudi v tem oziru pripravili za bodočnost. Šola naj bi gojila tudi ročna dela drugih strok. Mizarstvo in podobna rokodelstva so velikega pomena. Otrok se priuči samostalnemu delu, sam misli in sam konstruira aparate in druge stvari.

Sicer so to res lepe ideje, toda le težko so povsod izvedljive. Mnogo šol je, katere si ne morejo nabaviti niti drugih potrebnejših stvari, še manj seveda mizarskega in podobnega orodja.

„In meiner geträumten Schule herrscht — Wahlfreiheit in allen Gegenständen,“ pravi pisateljica dalje. Poučujejo se razni predmeti in trije tuji jeziki, nemško, francosko, angleško, a nikdar ne vsi trije obenem, ampak dve leti eden, drugi dve leti drugi itd. poleg drugih predmetov. Poučuje se tudi z ozirom na letne čase. „Im Winter z. B. wird in meiner geträumten Schule Mathematik gelernt; aber im Frühling und im Herbst studiert man den ganzen Tag die Natur draußen in der Natur selbst.“ Sploh se gleda pri pouku vedno le na celoten vtis, ne pa na posamezne malenkosti. Zgodovina ni več zgodovina vojská, ampak zgodovina kulture, napredka in življenja. Zato pa mora jenjati tudi tradicionalna aristokracija in grof mora odstopiti svoje mesto kmetskemu sinu, če je ta rojen za salon in oni za kravarja.

Kar se tiče učiteljstva sicer Ellen Key na eni strani zahteva dosti, na drugi je pa popustljiva. Izobrazbe, in sicer psihološko-pedagoške, mora imeti vsak učitelj pač malo več kot je to dandanes v navadi, a zato pa tudi v službi manj dela in truda. „Die Lehrer und Lehrerinnen meiner geträumten Schule haben eine kurze tägliche Arbeitszeit, reichliche Ruhe, einen großen Lohn — und eine Dienstzeit von höchstens zwanzig Jahren.“ Res lepe besede!

V kratkih potezah sem narisal te pedagoške sanje slavne Norvežanke. Gotovo se še dolgo ne bodo uresničile v celoti, a tuptam vendar že začenja sijati svitlejša zora in gotovo bo tudi tu napočil dan. Takrat, ko bodo narodi preprosti in svobodni hudobij kot otroci, takrat bo prišlo tudi pravo kulturno stoletje — stoletje otroka in prave moderne vzgoje.

Triàndrus.

Spisal *Miro Šijanec*, c. kr. učitelj, Pulj.

(Dalje.)

loveka mora tedaj storiti od vseh delovanj presrečnega le ono, ki je božjemu najbolj sorodno. Nadalje, ker imajo bogovi največje dopadenje nad tem, kar je najboljšega in njim najbliže (sorodnega), kar je namreč um, tedaj tudi onega najbolj ljubijo, ki um nad vse ljubi in čisla.

Človek pa ni zato rojen in tako ustvarjen, da bi zasledoval samo svoje smotre; on je po naravi in stvarjenju bitje, ki je ustvarjeno za družabno življenje. Zato politika dopolnjuje etiko. Kakor posamezni, tako ima tudi država skrbeti za blagor svojih podanikov. Kot najvažnejša skrb zakonodajalca je v tem oziru vzgoja.

Raditega je Aristotel svoje nazore o pedagogiki razpravljal v knjigi o politiki; nekatere stvari najdemo v posameznih spisih, posebno pa na koncu nikomahijske etike.

Pedagogika.

Pedagogika sloni na spoznanju človeške narave. Človek je imed vseh stvari najbolj obdarovano in nadarjeno bitje. Z rastlino in živaljo ima skupaj vegetativno, z živaljo animalno ali čutno življenje, A med tem, ko živali po svojem nagonu in po svoji strasti živijo, ter je le nekaterim

dan tudi spomin, ima človek sam pred vsemi bitji um in jezik, da se zamore o koristnem ali škodljivem izraziti; on edini ima čut za dobro ali zlo, pravo in nepravo. Zmožnost poželjenja je brezumna, če v poželjenju nasprotuje pameti, je pa delež uma, če mu sledi ali če ga posluša. Aristotel imenuje kakor Platon ono poželjenje, katero vodi um, v ožjem smislu voljo, brezumno pa poželjivost (Begierde). V tem, kar je razumno, moramo zopet razločevati dvojno, namreč to, kar ima um izven sebe, a mu sledi, in potem to, kar ima um izključno v sebi. Glede na to je tudi krepost dvojna: duševna (dianoetiška), kakor je n. pr. učenost, modrost, umetnost in praktična razumnost, — in npravna (etiška), kakor n. pr. zmernost, srčnost, darežljivost in — pred vsemi — pravičnost. Duševne kreposti imajo svoj vir v npravnih; njih utrjevanje je torej ponajveč odvisno od poučenja; zato potrebujejo za svoj razvitek skušenj in časa. Npravne kreposti pa se vzgojijo in postanejo iz privade.

To so delovanja duše, samo da mišljenje ali um ni kar produkt nižjih duševnih zmožnosti, od katerih se po višji stopnji razvitka odlikuje, ampak je čisto, od telesa neodvisno, intelektualno delovanje. Zato um v sebi večno živi.

Smoter, katerega si človek stavi, in konec, kateri mu je postavljen, — je blaženost, to je popolno praktično delovanje v popolnem življenju. Ta blaženost se naslanja posebno na krepost, ki se zadobi z izvajanjem v npravstvenosti, kakor se tudi po vajah v godbi doseže stopnja umetnika.

Kakor pa je vsako delo glede na to, da se preveč ali premalo stori, nepopolno, da tedaj popolnost biva v pravi meri, ki se nahaja v sredi med previsoko ali prenizko stopnjo: tako je tudi krepost prava sredina v ravnanju; ne sicer sredina sama na sebi, ampak sredina za nas, ker to, kar je za enega človeka zadosti, ni za drugega, in da je tedaj nekaj drugega krepost moža, nekaj drugega krepost žene, otroka i. t. d. Iz tega sledi, da je toliko kreposti, kolikor je razmerij v življenju.

Izobraževanje kreposti vobče je odvisno od političnega življenja. Človek je od narave za državno življenje ustvarjeno bitje, in vsakdo je vsled narave, ne vsled slučajja, za državno življenje nesposoben; potemtakem je ali bolje ali slabši kakor človeška stvar.

Država je združenje vseh vezij med ljudmi in naravno usovrševanje istih razmerij. Država se poraja iz družine; istim načinom tudi vladanje. Smoter države je ustvariti in zagotoviti popolno, sebi zadostujoče, srečno življenje družin in občin.

Vzgoja.

Najvažnejše za obstoj države je naredbam in ustavam primerna vzgoja. Vsakokratna ustava se mora ravnati po vsakokratni

vzgoji, ker vsled posebnosti te zadobi ona svoj početek in napredek, kakor tudi svoj značaj. Vedno pa je boljši značaj vir boljše ustave.

Naobratno pa se mora ravnati vzgoja mladine po posebnostih ustave, če se hoče država ohraniti. Najmodrejše postave ne zamorejo koristiti, če državljani vsled privade in vzgoje niso ustavi primerno naobraženi. Ta ustavi primerna vzgoja pa ne meri na to, da mora vsak v oligarhiji ali demokraciji to storiti, kar oligarhom ali demokratom dopade, ampak to in tako, da oligarhija ali demokracija obstati zamore.

Po isti vzgoji, pod enakimi razmerami še se ne dosežejo iste kreposti, ker te so po različnosti prirojenih darov različne, kakor je to razvidno pri možkih, ženskah in otrocih. Suženj ni samsvoj od narave, ampak je last drugega; on je le v toliko deležen razuma, da ga more slušati, ne da se ga poslužuje za-se. Ženska ni trdne naravi, a kot svobodna oseba ima napram možu določene pravice in lastno samostalnost; vodstvo žene strani moža pa je podobna vladi, v kateri je vladajočemu in vladanemu po njiju lastnih pravicah odkazana enakomernost (somernost). Razum otroka je še nezrel; vladanje staršev nad otroki je monarhiško; roditelj vlada vsled starosti in svoje ljubezni.

Kreposti pa niso različne samo po spolu, stanu in starosti, ampak tudi po razliki duševnih moči v posameznem človeku. Vedno in povsod pa mora um čistiti čustva ter teženja in nagone urediti in ravnati. Praktični razum se nanaša na harmonijo med voljo in mišljenjem, tako da je v namenu vedno združeno pravo poželenje s potrebno razumnostjo; teoretični razum pa določuje med zmoto in resnico. Nравstvene kreposti niso prirojene, ne nasprotne, kar je naravno, in če bi se jih ne mogli privaditi, pač pa imamo od narave predpogoje in darovitosti, a moč v njih zadobimo še le vsled privade, kakor umstvene kreposti vsled pouka. Privada je edino trdna podlaga vseh poznejših vplivov in delovanj vzgoje, kateri, četudi se bolj pridobe vsled učenja in poučenja, vendar privade nikdar popolnoma ne izključujejo, marveč medsebojno delujejo in podpirajo.

Kar človek postane, to postane vsled narave, privade in pouka. Pouk in privada tvorita vzgojo; onadva morata vedno skupno delovati, a tako, da privada prej nastopi. Pouk ima notranji smoter, ker se ne spodobi za plemenite značaje, da bi povpraševali po koristi tega, kar se učijo. Vzgoja naj pripravlja dušo na nauke o nравstvenosti; tako se tudi mora zemlja pripravljati, preden se seme vsadi. Še le kadar je čut za dobro pripravljen, zamore nauk o nравstvenosti uspešno slediti in še le tedaj, kadar smo privado vzgojili, imajo načela požlahtnjujoč vpliv.

Pri določanju vzgojne svrhe in sredstev v nje dosego moramo v pošteev vzeti tri reči: to, kar je za življenje potrebno, to, kar je koristno, ki vodi k etičkim krepostim, in tretjič to, kar je še višje, namreč teoretično teženje.

V tem, kar je za mladino potrebno, se sme le v toliko poučevati, kolikor se za prostorojenega spodobi; posebno je opustiti vsako rokodelsko ali dninarsko delo, a pred vsem to, kar ovira telesni razvitek. Zaradi tega se naj mladina v umetnijah le toliko izvežba, kolikor občna naobrazba zahteva; skrajna zmožnost, virtuoznost, pa ni vredna prostorojenca. Z ozirom na etiške kreposti pa se morajo navajati otroci posebno k zmernosti in razumnosti, da privada neprijetno čustvo prvega napora s časom premaga. Slednjič prištevamo k etiški kakor k teoretični naobrazbi nekatera občna sredstva, namreč gramatiko, gimnastiko, muziko in grafiko. Grafika in gramatika ste za praktično življenje koristni in uporabni, gimnastika pa je važna kot sredstvo za vzgojo poguma.

Dobe vzgoje.

Pri vzgoji se moramo ozirati na dobe, katere nam je narava odkazala. Sploh vsaka umetnost kakor tudi vzgoja nima druge naloge kakor dovršiti to, kar je narava pričela. Narava pa je razdelila vzgojo na dve dobi: prva traja od 7. leta do zrelosti (14. l.), druga pa od tega časa do 21. leta.

Vzgoja se pravzaprav prične že pred porodom. Ako moramo skrbeti, da postane telo gojenca kolikor mogoče popolno, tedaj moramo tudi pred zakonom pomisliti, katere starosti in nravi morajo biti oni, ki se hočejo združiti; moramo na to gledati, da sta mož in žena za ta stan sposobna, da sta si glede starosti in kreposti primerno enaka, da torej krepek mož, ki bi še lahko imel potomce, ne živi z ženo, ki ne more več roditi, ali narobe. Ker je v tem oziru meja za moža 70. leto, za ženo pa 50., zatorej bi naj bil dovoljen zakon med takimi, ki so od te starosti enako daleč. A zakonska tudi ne smeta biti premlada. Že pri živalih vidimo, da je zarod od mladih živali nepopolen, baš tako je pri človeku, ker so premlade ženske slabotne rasti; pa tudi otroci preveč starih zakonskih so nepopolni in slabi. Za plemenitev najprimernejša doba je ona, ko pamet doseže najvišjo stopnjo razvitka; ta je pri največ ljudeh 50. leto. Zato pa še ni treba moči atleta, kakor le-ta tudi ni potrebna za zdravje ali za krepostno obnašanje v privatnem in državnem življenju, ravno tako tudi ne more biti koristno, če je telo slabotno, bolešno, ali pa če v delu ni utrjeno. Tudi tu je prava sreča v sredini. — Žene, ki se čutijo matere, morajo skrbeti za svoje telo. Slaba hrana ni ugodna, preveč počivanja se ne priporoča. Temveč pa morajo noseče žene skrbeti, za dušni mir. Ne da se tajiti, da ima mati že od početka vpliv na razvoj sicer spečega, a vendar rastočega sadu, kakor ga ima tudi zemlja na rastlino.

Kadar se je otrok rodil, naj takoj postava skrbi, da se nijeden pohabljen otrok ne odgojuje. Z ozirom na število otrok naj velja, če že sprejete navade in običaji gotovim staršem gotovo število določajo, da se novoro-

jenec ne sme izpostaviti; bolje je, da se nekaterim staršem v določenih razmerah število otrok določi ali oplemenitev omeji; če pa bi se vendar prigodilo, da bi žena, ki je že določeno število otrok rodila, zopet postala noseča, tedaj se mora sad vničiti, preden je zadobil življenje in čutenje; po začetku življenja in čutenja le vest in pravo določata, kar je dovoljeno storiti. Inače je obilni in zdravi zarod blagoslov za starše. Kajti starši ljubijo svoje otroke kot dele svojega bitja, otroci pa zopet ljubijo starše kot roditelje in osnovatelje življenja. Ljubezen roditeljev do otrok je večja, kakor ona otrok do roditeljev. Pri starših deluje v tem pogledu predstava, da so otroci del njihovega bitja, kakor tudi spomini, upanje in doživeli čas, ker starši ljubijo otroke že od spočetja, otroci pa starše še le prav od tedaj, ko k pameti pridejo.

Ljubezen do svojih otrok čutijo posebno matere, ki čuvajo nad življenjem otrok radi njih samih, ne pa radi sebe; matere čutijo z otroci vsako veselje in žalost; one kažejo, da moramo nad lastno ljubeznijo imeti dopadnje in radost, četudi se ne odzove koj protiljubezen; tudi ljubijo matere svoje otroke bolj kakor može, ker so za otroke več žrtvovale. Razmerje med očetom in otroci je podobno kraljevi vladi, ker sreča je otroku toli pri srcu, kakor vladarju blagor njegovih podložnikov. Samo da se očetovo vladanje od kraljevega odlikuje po številu otrok; ker oče je osnovec življenja, on je nadalje vzgojitelj in reditelj. Skrb za otroke pa ni samo dolžnost staršev, katero jim je narava naložila, ampak tudi delovanje, ki prinaša udobnosti. Kar starši otrokom skazujejo, to jim vrnejo otroci, kadar dorastejo in kadar starši potrebujejo moči in pomoči.

Otroka najsvetejša dolžnost je, za onemogle starše v poplačilo nekdanjega dolga hvaležno skrbeti; za udobnost postaranih roditeljev delati je lepše, nego na svojo lastno udobnost misliti. Nadalje smo staršem kakor tudi bogovom dolžni spoštljivost, čeravno skazana čast nikakor ne doseže vrednosti skazanih dobrot. Najmanj pa se zamorejo starši kakor tudi učitelji z denarjem in častjo poplačati.

Dokler je še otrok bival v materinem krilu, je bilo njegovo življenje podobno rastlini. A že v prvem času po porodu se otroška duša razlikuje od drugih bitij v tem, da se že poznajo sledovi darovitosti in prihodnjega visokega razvitka, četudi novorojenec niti ne sanja. Podobni pa so živalim otroci v nižjih čustvih, posebno pa v uživanju in nasladnosti; in če otroci v tem oziru kažejo pozneje nekako brzdanje in zmernost, vendar je še nepopolno. Jeza, željnost, poželjivost se prikažejo; a popolna pamet se razvije še le v poznejših letih.

Tudi storijo otroci kakor živali marsikaj nehoté, brez prave nakane. Zatorej otroci za-se ne morejo biti krepostni; krepostni so le z ozirom na krepost že popolnega in pametnega voditelja. Ti voditelji morajo torej skrbeti, da dobivajo otroci po porodu in še dolgo pozneje samo mlečnate

jedi; užitek vina je naravnost prepovedan. Tudi so v tej dobi potrebne telesne vaje, kretanje, privada na mrzloto, kakor to starost zahteva; ker v vsem, česar se morajo otroci kedaj privaditi, se mora koj po porodu pričeti in polagoma vaditi.

V sledeči dobi, ki traja do 5. leta, se otroci ne smejo trapiti ne z učenjem, ne s težkim delom, ker bi se na ta način razvoj telesa oviral. Morajo pa se toliko gibati in delati, da se obvarujejo pohajkovanja in brezdelnosti; gibanje se jim nudi v igrah in primernih opravilih. Igre se morajo ponajveč baviti s tem, kar se pozneje vrši z resnobnostjo. Ravno tolike vrednosti so tudi pripovedke in pravljice, katerim moramo obrniti zaradi tega največjo pozornost. Kakor mora vsak vladar izključiti nenravne, nesramne govore v svoji državi, ker besedi kaj lahko čin sledi, ravno tako se mora iz okrožja mladine odstraniti vse, kar bi jo zamoglo pohujšati. Zaradi tega je otrokom prepovedano občevanje s sužnji. Če pa zabranjujemo nesramne govore, tedaj je dosledno, da moramo tudi zabraniti poznanje nesramnih podob in spisov; zato bodi skrb gosposke, da nobena podoba ali kip ne predstavlja kaj nemoralnega.

Kakor pa z ene strani vse zabranjujemo, kar bi otroka pohujšati zamoglo, ravno tako mu moramo vse pokazati ter ga k vsemu napeljevati, kar vzbuja primerno veselje do kreposti. Istotako ne smemo in tudi ne moremo obvarovati otroka vsake bolečine ali žalosti; skrbeti moramo v enem kakor v drugem, da se afekti ne spremenijo v stalne prikazni nagnenja.

Od 5. do 7. leta morajo otroci biti gledalci in poslušalci tega, česar se morajo pozneje učiti. Pri vsem ravnanju v vzgoji se moramo ozirati na različnost starosti in spolov. Žena je glede kreposti bolj slaba in zaradi njene bojazni bolj za previdnost in varstvo stvarjena, mož pa je močnejši in trdnejši ter je zaradi svojega poguma določen za brambo in odpor. Zato mora žena paziti bolj na lepoto in rast telesa ter gojiti mirnost in delavnost.

Pouk.

Od 7. leta naprej prične pouk. Od tega leta do zrelosti (14. l.) se gojenec uči in vadi vsega onega, česar potrebuje za dušo in telo; naslednja tri leta (14.—17.) so posvečena muzičnemu in znanstvenemu pouku; potem sledijo do 21. leta težke vaje, k temu določena hrana, deloma zato, da se spolne zmote onemogočijo, deloma pa zato, da mladeniče privadimo truda kakor napora vojske.

Naloga pouka kakor vzgoje je: iz nepopolnih bitij vzgojiti popolne državljane, ker se bodo kedaj vseh javnih opravil udeležili in ker nijedna država brez olike posameznika ne more postati popolna. Vzgojna svrha posebej je, otroke v vseh dobah, katere vzgoja zahteva, tako napeljevati in izobraževati, da znajo

izvajati vse, da zamorejo živeti na vojski, da opravljajo svoje opravke mirno, počitek pa pošteno uživajo, da se vsega privadijo, kar je potrebno in koristno. Ta izobrazba je v dobro urejeni državi v vseh predmetih določena za vse.

Smoter vzgoje pa ne določa posameznik, ampak država; kajti, naravno je, da je skrb za poedinca naložena skupnosti.

Z ozirom na različnost delovanja človeške duše in s tem spojenih krepostij poznamo umstveno vzgojo vsled pouka in npravstveno vsled privade.

Intelektualna ali umstvena vzgoja. Ker so vse zmožnosti deloma prirojene, n. pr. čutno zaznavanje, deloma pridobljene vsled privade, n. pr. igranje na piščalki, deloma pa se dosežejo vsled priučjenja, kakor n. pr. umetnija, zatorej je potrebno, da morajo take vsled privade in priučjenja pridobljene zmožnosti imeti oni, ki so prej v tem delovali; med tem ko za prirojene zmožnosti ni treba poprejšnjega delovanja ali praktičnega izvajanja. Priučjenje je pomikanje, in sicer kot tako nepopolno; ker nemogoče je hkrati učiti se in poučen biti; nekaj drugega je „podučen biti“ in nekaj drugega „poučen“. Učenje pa je, kakor občudovanje, v mnogih slučajih prijetno; pri občudovanju čutimo hrepenenje po spoznanju, radi česar je občudovana reč predmet poželjenja; pri učenju pa se postavimo na naravno stanje duševnega delovanja. Lahko učenje je vsakemu prijetno; veselje do učenja, posebno do lahkega učenja, biva resnično v soglasju med dvema različnima činiteljema, med podobo in predpodobo. Tozadevne vaje razuma nam pripravijo največji užitek.

Učenje vobče je prisvajanje vsake od narave nepodeljene zmožnosti po zunanjem vplivu; zahteva se torej privada. V ožjem smislu je prilastenje predstav in misli. Podavanje predstav in misli se ne more neposredno vršiti; to se zgodi le s pomočjo posebnih čutnih znamenj (simbolov).

Najvažnejše sredstvo je jezik. Beseda je bila v začetku simbol in čutna predstava. Zatorej mora vsak učitelj pri izgovarjanju nove besede, posebno početkoma, obenem kazati na dotični predmet, da otrok besedo združi s predstavo. Čim večkrat se to zgodi, tembolj se predstava utrdi v spominu, kar je za učenje neobhodno potrebno. Ker pa učenje prične s predstavami posameznih predmetov, zato mora tudi preiti k občnim predstavam in mislim. To se zgodi, ako učitelj uči razne, krajevno in časovno ločene predmete, ki se z isto besedo (simbolom) označijo.

Otrok se tako navaja, da shvata znake, kateri so vsem tem predmetom skupni, ter jih pojmi pod eno besedo. Tem potom se uči bistvenosti in s tem obenem vzrok bivanja vseh reči.

In v tem se rodi in živi pravo znanje.

Da pouk svoj smoter doseže, je treba, da se držimo človeški naravi primerne poti. Pričeti moramo s tem, da stvar je, potem prehajati k temu,

kaj je in potem zakaj da je. Iz tega sledi važnost nazornega uka kot začetek vsega učenja.

Telesna vzgoja. Telo se mora prej izobraziti kakor duh, ker duševna naobrazba sloni na telesni. Zatorej se mora mladina najprej v gimnastiki in kretanju (pedotribiki) poučevati; prva podeli telesu zdravje in lepoto, druga pa usposobi za spretno opravljanje vsakdanjega dela in pripravlja za boj.

Ni pa potrebno, da je doseglo telo atletiško rast in moč, ker poguma ne nahajamo ne pri najmočnejših in nabolj divjih živalih, ne pri takšnih ljudeh, ampak pri premišljajočih in levjih naravah.

Kar je lepo, to zasluži naše priznanje, ne pa živalska silovitost. Gimnastične vaje so torej potrebne, ker pospešujejo zdravje, moč in moški pogum. Z ozirom na mero je pomisliti, da premalo ali preveč vaj enako škoduje. Prezreti tudi ne smemo kakovost vaj. Da dobe zrelosti naj nastopijo lažje vaje; neumestno, ker neugodno za telesni razvoj, pa je prisiljena dijeta in preobloženje. Če se je mladina udeležila tri leta po zrelosti napominanih vaj in predmetov, tedaj se v naslednji dobi naj podvrže težjemu delu in strogi dieti.

Ni namreč dobro, s telesom in duhom obenem in enako težko delovati, ker vsak napor mora provzročiti dosledno nasprotni učinek: napor telesa ovira duha, napor duha pa telo v razvoju.

Učitelj gimnastike mora preiskati, katera vrsta vaj je za to ali drugo telo najbolj primerna, kakor tudi vedeti, katere vaje so sploh najbolj praktične; gotovo so to iste, ki vzgajajo najlepše vzraslo telo. Vedeti tudi mora, katere vaje so povprečno za največ ljudi koristne.

Gimnaziji (poslopja in prostori za telesne vaje: za gimnastiko) se morajo za vsak oddelek starosti staviti posebej; za starejše osebe sodijo najbolj na trg, na katerem pa se ne sme prodajati; tam se ne sme nijeden kmet ali rokodelec pokazati, razen če je bil od gosposke poklican. Zraven gimnazij, v katerih se vadijo mlajši, morajo bivati nekateri uradniki. Kajti, navzočnost takih mož v bližini vzbuja na najboljši način čut prave sramežljivosti.

Muzika. Uvažujem dvojno umetnijo: ena je koristna, ter je za praktično življenje potrebna; druga je nalična, ter zabava in blaži. Od slednje poznam tri vrste: prva posnema z barvami in obliko, druga z glasom in besedo, tretja s harmonijo in ritmom. Med vsemi umetnijami je največja ona, ki to predstavlja, kar moremo s pomočjo posluha presojati. Ona je izrecno etiškega značaja in neposredno izraža notranje življenje, ker ima melodija in ritem v resnici nekaj podobnega z duševnim stanjem, z raznimi čustvi in afekti, kakor da bi vladalo sorodstvo med notranjo, dušno, harmonijo in med zunanjo.

Mnogi tudi trdijo, da je duša izvestno harmonija, a drugi pravijo, da leži v duši i harmonija.

Muzika je ona umetnost, ki najpopolnejše posnema ne samo duševno notranjost ampak tudi zunanje podobe. Naravno je, da nas naravi primerno gibanje najbolj mika; zatorej nas ritem, melodija in simfonija veselijo kakor nas vedri občudovanje in učenje.

Godba je za mladino vzgojno sredstvo, za odrasle pa, če je lepa in dostojna, razvedrilo in užitek. Razen tega še prinaša to korist, da nalik telovaji vtisne človeku nekako značilno svojstvo. Zatorej moramo vplivati z godbo na mladino in je tudi vaditi. Pouk v godbi je tudi naravi primeren in zato potreben. Seveda ne smemo prekoračiti mej ter le toliko učiti, da gojenec zamore soditi in spoznati lepe melodije in ritem komadov, katere poslušša. Zaradi tega se mladina naj ne uči igranja na piščalki, kitari in drugih godalih, ki so namenjena za muzično tekmovanje, ampak se naj uči le takih godal, katera učenca usposobijo za razsodnost o lepem, o godbi in drugih sorodnih predmetih. Gojenec se naj vadi tudi takih godal, s katerimi se petje spremlja.

Izključiti pa moramo na vsak način pouk v godbi do skrajne umetnosti; umetniški je oni, ki usposobi moža, da pri javnih igrah in predstavah tekmuje, kar pa se ne spodobi za prostorojenca ampak le za plačanega najetnika.

Sprejmimo v pouk tudi ono razdelitev in način petja, katerega so že nekateri filozofi določili, ki priznavajo npravstveno izobraževalne ter k delovanju spodbujajoče in navdušujoče načine petja. Zahtevam tudi, da muzika ne sme odgovarjati samo eni nalogi in da se ne sme učiti samo zaradi enega smotra, ampak ona mora služiti izobrazbi, oliki in čiščenju strasti, dostojni zabavi, razvedrilu in počitku po težkih opravilih. Iz tega sledi, da se moramo vseh določenih načinov harmonije posluževati, a ne vseh h krati in v isto svrhu, ampak za naobrazbo le npravstvenih, za delo pa vzbujajočih in navdušujočih.

Poslužuj se torej le etiških melodij in takih harmonij. V ta namen je najbolj pripraven doriški način, ker je najbolj enakomeren, enakoličen, vbran, ter tvori sredino med drugimi. Seveda se mora pri pouku v godbi ozirati ne samo na primernost in potrebo, ampak tudi na možnost. Kakor za stare ne sodijo težke, burno-živahne harmonije ampak le mirne in mehke, tako je tudi za mladež najbolj pripraven lidijski način. Iz tega sledi, da pri vsem pouku, posebno še v muziki, moramo vedno v mislih imeti tri glavne točke: dosegljivo, dostojno, umerjeno.

(Konec prih.)

Šolsko-higijenski utrinki.

Priobčuje Ig. Šijanec.

(Dalje.)

13. Naloge šolske higijene.

Znani strokovnjaki na šolsko-higijeniškem polju, dr. med. in fil. Griesbach, je spisal o tozadevnem vprašanju daljšo razpravo, iz katere hočemo navesti glavne misli, ker je ena prav aktualna in zanimiva. On pravi:

Šolska higijena je specijalni del higijenske znanosti. Ona se peča v zdravstvenem oziru z vsemi šolskimi napravami! njena naloga je razkrivati škodljive vplive, katere ima šola na učence in na učitelja. Seveda mora tudi najti sredstva, kako odpravljati one škodljivosti.

Že stari grški in rimski zdravniki so v tem smislu pričeli delovati. Tako se je n. pr. okolo l. 55. p. K. v Rimu živeči zdravnik Athenaios pečal s šolsko-higijeniškimi vprašanji. Zahteval je med drugim, da pedagogi in šolski vodje ne krmijo gojenca preveč z duševnim živežem, da se gojencem da zadostno časa za prebavo po obedih, da se jim pusti telesno se vaditi in dovoljno spati.

V srednjem veku se je šolska higijena zelo zanemarjala. Iztuhtali so v samostanih sistem, ki je še deloma, žal, dandanes merodajen; sistem, ki ne pristojta niti odraslim, kaj še mladini. V 16., 17. in 18. stoletju so obračali na zdravje mladine svojo pozornost Camerarius, Komenski, Bakon, Locke, Rousseau, Basedow, Pestalozzi in Peter Frank.

V novejši dobi raste zanimanje za zdravje šolske mladine prav čvrsto. Ne samo zdravniki in pedagogi se brigajo v tem smislu, temveč tudi lajiki

* * *

V mladosti so organi in tkanine našega telesa še nezadostno razviti. Oni se šele razvijajo in to fizično razvijanje se konča po dvajsetem letu. Na zunaj se kaže to razvijanje v tem, da telo raste na dolgost, da se širi obseg prs, da postaja telesna teža večja, kakor tudi teža organov. S popolnitvijo telesa se popolnuje tudi človeška duševna stran. Učne metode, ki pospešujejo zlasti duševno razvijanje, a ki se ne ozirajo na razvijanje telesa, škodujejo. Da, prezgodno in prenaporno duševno delovanje oslabi duševno kapaciteto in intercentralni promet energije. Ako hočemo, da se uresniči rek: „mens sana in corpore sano“, je pač neobhodno potrebno skrbeti za telesno in duševno enakomerno izvežbo.

Ni bilo še slišati, da bi se kdo pritoževal o zanemarjenju duha na stroške telesne vzgoje, pač pa nasprotno. Vsled zanemarjanja telesa nastanejo takozvani škodljivi vplivi šole z ozirom na pouk.

Pa ne samo način pouka ima škodljive vplive na organizem, temveč taki nastanejo tudi po šolski opravi in opremi poslopij in pa vsled tega, ker vsakodnevno živi mnogo individij skupaj.

Zato ima šolska higijena razširiti svoje preiskavanje tudi glede na te zadeve, kakor tudi na ves šolski red.

Vprašamo se: kako spoznavajo starši, oziroma zdravniki zdravju škodljive vplive šolanja? To vprašanje je važno. Simptomi nastopajo prej ali pozneje, često že začetkom pravičnega šolanja, ki je vendar mejnik nad otroškim prejšnjim in sedanjim življenjem. Čvrsta barva na obrazu zgineva in nastopa bleđa. Apetit ni več enakomeren, časih nastopa breztečnost. Mast, posebno na obrazu in na telesnih delih se znižuje. Vse to kaže, da telo več izda, kot pa dobi. Mnogokrat se opazuje razdraženje živcev, nemirno spanje, slabo spanje itd. Navadni simptomi so glavobol, težka glava, pritisk na možgane in na očesne jamice, kakor tudi na teme in tilnik, časih združeno tudi z nosnim krvotokom in entotičnim šumenjem. Na habituelnem glavobolu in nosnem krvotoku trpi 6 do 8 odstotkov učencev. Ti pojavi so v zvezi z motenjem cirkulacije, kar je pripisovati več ur dolgemu sedenju, sključenemu držanju, duševnemu naporu in pomanjkljivi ventilaciji šolskih sob. Navedeni in še drugi pojavi trajajo večinoma vso šolsko dobo, često jih zdravniki odpravljajo z zdravili. Našel sem med 32 učenci raznih razredov 11 do 22 medicimiranih. V prvi vrsti se rabijo železnati ali bromovi preparati.

Ta ali oni bode z glavo pokimaval, češ, kje pa so dokazi da so ti navedeni in nezdravi prikazi na naših otrocih v zvezi s šolskim življenjem. Dokaze ni težko dognati. Pred šolskim vstopom manjkajo ti prikazi, oziroma nastopajo le v mali meri. V počitnicah, zlasti v onih, ki trajajo dalje časa, zginevajo taki prikazi in časih popolnoma zginejo.

Spominjati pa moramo še na vpognenje hrbtenice, takozvano skoliozo. Vzrok temu so navadno slabo narejene subzelize (šolske klopi) in slaba drža, nadalje tudi nošnja s knjigami napolnjenih cekarjev, posebno še pri daljnih šolskih potih. A. Eulenburg v Berlinu je tehtal teže knjig pri posameznih, 11 do 12 letnih dijakih, in je konstatiral sledečo knjižno težo v gramih: Ponedeljek 4200, torek 4700, sredi 3200, četrtek 5200, petek 3500, sobota 4200. Te številke dajo povprečno težo 8·7 funta, na nekaterih dnevih 10·5 funta, t. j. petina telesne teže v tej starosti.

Tudi naporno delovanje učencevih oči v času napredujočega razvitka organizma je za učenca kaj škodljivo. Kratkovidnost nastane celo pri takih učencih, ki nimajo za isto podedovane naklonjenosti. Kot glavne vzroke kratkovidnosti navajamo: premali počitek očesa, ker mora učenec pri pouku v šoli in doma pri domačih nalogah prenaporno in predolgo napenjati oči, nadalje premajhna razsvetljava, napačno postavljanje očesa pri slabem telesnem držanju in končno neprimerna pisava in neprimeren tisk. Glede kratkovidnosti (myopije) je delal poskuse in preiskave znani ophthalmolog H. Cohn. Dognal je, da je kratkovidnih učencev v vaških šolah 1·4%, v mestnih elementarnih 6·7%, v višjih dekliških 7·7%, na srednjih učiliščih 10·3%, na realkah 19·7%, in v gimnazijah 26·2 %.

Griesinger, Binswanger, Eulenburg in drugi nevrologi so dokazali pri učencih precejšnje nerovne nerednosti, da celo začetek „Psychose“, kot nasledke napornega duševnega delovanja.

Seveda razširja šola tudi razne nalezljive bolezni, to toliko bolj, ker v šolah učenci dosti med seboj občujejo in ker so često šolski prostori nesnažni. Tudi učitelji in njih družina si nalezejo večkrat take bolezni v šoli.

Pred leti sta zelo obširne preiskave glede zdravstvenega stanja učencev izvršili vladi na Danskem in v Švediji. Na Danskem je bilo preiskanih 30 tisoč, v Švediji pa 11 tisoč učencev v starosti 7 do 20 let. Rezultat je bil, da število bolanih po prvem šolskem letu zdatno narašča. Nato ostane na isti stopnji, ako se ne dela prenaporno. V tem slučaju pa naraste za 40-6 0/0. Vrší se nadalje valovanje — gor — dol. Po 14. življenskem letu posečajo učenci v Škandinaviji gimnazije in realke. Število bolnih je bilo na gimnazijah višje kot na realkah. To pa zato, ker je tam več abstraktnih predmetov in ker je napačna metoda mišljenja, katera vlada na gimnazijah, posebno škodljiva. V zgornjih razredih realke je pač bilo več slučajev boleznij, kajti v istih so večje zahteve, zlasti pri matematiki.

Toliko o bitnosti patholoških razmer v šolah.

* * *

V tem, ko hočem pokazati pot, katere se ima držati šolska higijena, da vpliva koristno in prav, moram pač opomniti, da mi ni možno razpravljati o posameznosti, ki bi bile važne razgovora; kajti okvir razprave je majhen. Omejil se bodem le na glavne reči. Naloge, ki ji gredó glede odpravljanja šolskih boleznij, se razdelijo v tri skupine.

Prva skupina obsega one naloge, ki nastanejo šolski higijeni iz učnega sistema in iz učnih metod. Druga skupina take naloge, ki se naslanjajo na pogrške in nedostatke šolskih poslopij in njih oprav. Naloga tretje skupine pa se končno raztezajo na higijenski nadzor, t. j. glede nastavljanja šolskih zdravnikov, njihovih službenih predpisov ter njihovem delokrogu.

(Dalje prih.)

Književno poročilo.

Novosti.

Schreiben und Zeichnen an der Schultafel, von Aug. Miklas. Založil Henrik Kirsch. Dunaj I. Singerstraße 7. — 1908. VIII. in 216 str. Cena 6 K. „Na porabi krede spoznamo učitelja,“ pravi pisatelj v predgovoru, in mož ima kolikortoliko prav.

Pisanja in risanja na tablo se učiteljski pripravnik nauči komaj za prvo silo. In vendar si ne moremo misliti dobrega učitelja, ki ne zna spretno sukati krede. Košček krede v spretni učiteljevi roki je pravo bajilo, ki nadomesti sto in sto besedi.

Zgoraj omenjena knjiga obsega tri dele in je namenjena v prvi vrsti mladim učiteljem, ki si hočejo popolniti spretnost v pisanju in risanju na šolsko tablo.

Prvi del razpravlja o pisanju ter prinaša veliko vaj za lepo in hitro pisanje. Ob koncu je še genetiško sestavljena obeceda okrogle, gotiške in kurzivne pisave.

Za nas najbolj važen je drugi del, ki nam prinaša natančno navodilo k risanju na tablo. Pisatelj govori o kredi, o osnutku in završetku risarije, dalje zahteva, da k lepi podobi postavimo lep napis ter nam opiše tablo kot izvrsten pripomoček k opisovalnemu risanju. Nato preide k posameznim

predmetom in navaja primere za verouk, nazorni nauk, prirodopis, prirodoslovje, zemljepis, zgodovino, jezikovni nauk, računstvo, geometrijo in ročno delo. Pri vsakem predmetu ima ob koncu navedeno bogato literaturo za dotični predmet. V odstavku o tehniki opisovalnega risanja uči pisatelj začetnika, kako naj se loti stvari, da doseže potrebno spretnost. Dalje sledijo še odstavki o vajah v zamahu, o projekciji in perspektivi.

Tretji del prinaša razna dopolnila za prakso, popisuje različne table i. t. d. Važen je odstavek o barvanju in črtanju šolske table.

Skoraj vse slike (knjiga je bogato ilustrirana) so vzorne in izvršene belo na črnem, kar je z ozirom na predmet, katerega obdeluje pisatelj, edino prav.

Mladim kolegom, a tudi starejšim, ki se hočejo v pisalni in risalni spretnosti popolniti, prav toplo priporočamo to izvrstno knjigo.

K. Humeč.

„Ljudska knjižnica,“ ki jo izdaja in zalaga „Katoliška bukvarna“ v Ljubljani, dospela je baš do V. zvezka, ki obsega lepo zgodovinsko povest: „Zadnja kmečka vojska,“ spisal Avgust Šenoa, iz hrv. poslovenil L. J. Natisnila je knjigo, ki obsega 378 str. Katoliška tiskarna. Cena broš. izvodu K 1-60, vezanemu pa 2 K 60. — „Zadnja kmečka vojska“ je ena najlepših povesti slavnega hrv. pisatelja in bo zlasti našim ljudskim knjižnicam dobro došla. Priporočamo pa jo sploh obširnemu občinstvu, da seže po lepi knjigi.

Kmečka posojilnica. Spisal Andr. Žmavc, potovalni učitelj za kmetijsko združništvo na Štajerskem. Cena komadu 1 K, 10 komadov skupaj pa po 90 h s poštnino vred. Naroča se pri pisatelju samem — Gradec, Brockmannngasse 118.

Namen tej prav poljudno pisani knjigi je poučiti tudi inteligentnejše kroge o pomenu in notranji organizaciji raiffeisenovk, da si tako sami med seboj ustanovijo in vodijo svojo zadrugo brez škodljivega vnanjega vpliva. Pravila in praktična navodila za ustanavljanje raiffeisenovk, ki jih pisatelj v svoji 38 strani obsegajoči brošurici podaja, bodo združnikom in vsem, ki snujejo zadruge, gotovo dobrodošla. Želimo ji zato prav mnogo naročnikov.

Za pravdo in srce. Spisal Anton Medved. Tragedija v petih dejanjih. Ljubljana 1907. Založila „Katoliška bukvarna“ v Ljubljani.

Snov Medvedove tragedije je zajeta iz pretemne dobe l. 1573., ko je Jošt Turen premagal pri Brežicah kmečko vojsko in tako za vselej udušil kmečke punte v večjem obsegu. Osebe v „Pravdi in srce“ vodijo, pospešujejo ali zavirajo lokalni kmečki upor na Raki in so zvezane z usodo glavnega kmečkega gibanja, ki ga je vodil „kmečki kralj“ Gubec.

Ljudski odri, katerim tako zelo manjka lepih, povzdigujočih iger, ki niso zmašene skupaj za ta namen, bodo z veseljem segli po tej žalogri.

Ker se bo uprizorila drama v kratkem v ljubljanskem gledišču, oddaja založništvo na željo pesnikovo izvide, ki se naroče in plačajo pred koncem novembra t. l., po res nizki ceni 2 kroni 50 vinarjev za elegantno vezan izvod. — S prvim decembrom pa stopi prava cena K 3-50 v veljavo. — Želimo tudi na zunaj krasno opremljeni knjigi obilo kupcev.

Razgled.

Listek.

Slovenska Matica. (Iz 154. odborove seje v torek dne 5. novembra 1907.) — Predsednik javi, da so zborovali reklamni, folklorški, knjižni in zemljevidni odsek. — Odbornik dr. Ivan Tavčar poroča o pravdi prof. v. p. Iv. Jesenka proti „Slovenski Matici“. Sodnijska obravnava se je preložila za 14 dni. Izvršujoč svoj knjižni program, sklene odbor proslaviti 400 letnico Primoža Trubarja s slavnostno akademijo in izdajo „Trubarjevega Zbornika“. — 100 letnica rojstva dr. Janeza Bleiweissa se istotako proslavi s posebno „Spomenico“. Povodom upokojitve Matičnega častnega člana vseh učiliščnega profesorja dr. V. Jagiča, izide v „Knezovi knjižnici“ poseben spis. — Sklene se, da se vsi Matični uradni spisi kolekujejo z narodnim kolkom. — Tajnik poroča o raznih prošnjah za podarjenje založnih knjig in o izpremembah poverjeništev. — Nova poverjeništa so se osnovala: pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah, v Škednju pri Trstu, v Sv. Križu pri Križevcih, v Št. Petru pod Sv. Gorami, v Črnem lugu na Hrvaškem, v Spljetu, v Zatičini, v Semeljeh v Slavoniji, v Podčetrtku, v Senju, v Šempasu in v Pragi II. poverjenišstvo. — Za tekoče leto je poravnalo udnino 2028, za l. 1908 11 udov. Od zadnje seje sem je pristopilo vnovič ali na novo 191 udov in dva ustanovnika. — Konstatira se vnovič, da srednješolci in učiteljski plačujejo kot naročniki za društvene publikacije le po K 2.—. Visokošolci plačujejo kot redni udje K 4.— letnine.

Učitelj — minister poljedelstva. Sven Arrestand, dolgoletni vodja norveškega abstinentnega pokreta in zelo spoštovana osebnost na Norveškem, je postal minister poljedelstva. Arrestand je učitelj, ki je bil politiški zelo delaven; posebno se je odlikoval po veliki skrbi za napredek umetnosti in v boju proti alkoholu.

Pasivna rezistenca pri železnicah je jako čudna stvar. Vse se vrši strogo po predpisih — in vendar se stvar zavlačuje. Ne gre s paragrafi! Birokatiška ničumnost nikjer tako ne kaže svoje golote kakor pri tej priložnosti. Kaj bi bil učiteljski pasivni odpor? Ko bi učitelj postopal strogo po predpisih, kakšna bi bila šola, kakšno bi bilo šolstvo? Poučevalo bi se po starih šablonah, poučevalo bi se kakor pred štiridesetimi leti; vlačilo bi se v šolo, kar nihče več v šoli ne trpi, izgnila bi vsa gibljivost iz šole, šola bi bila prava mučilnica za učence. Da se vse to ne dogaja, za to se ima svet zahvaljevati edino naprednosti učiteljstva, kateremu lastno delo ni nikjer več dosti dobro, ki stremi po napredku in poboljšku. Napredek šolstva je odvisen od učiteljstva. Paragrafi in nadzorovalni organi so, kakor se vidi, samo zato, da ovirajo napredek šole. Zato pasivni odpor ni mogoč v naših vrstah. Naša bodočnost je odvisna samo od našega dela.

Tudi nadzornik. „Český Učitel“ poziva po nalogu okrajnega učiteljskega društva v Turnovu vse učiteljstvo, naj naznanijo vsak slučaj samovolje nadzornika J. Patočka, ki je v poslednjem času nekaterim učiteljem toliko škodoval. Tudi naj nihče ne posei nadzornika in vsak naj govori z njim zelo oprezno, in samo strogo službeno. Istotako naj se dogovarjajo z njim samo pismeno. Nemara to pomore! — Omenjamo, da smo v tem listu že očrtali značaj tega nadzornika. Dotični pisatelj se tedaj ni zmotil.

Jubilej praznujeta dve znameniti knjigi. Leta 1806. je izdal Herbart svoje delo „Allgemeine Pädagogik“, a l. 1807. I. M. Sailer „Über Erziehung für Erzieher“. Obe knjigi sta bili svojedobno velikega pomena.

Zvezdarna v Greenwichu se najbrž premesti, ker onemogočuje promet v bližini tega zavoda natančno opazovanje instrumentov.

Nič ne deje, če se ponavlja, da je v Avstriji 18.200 šol in 127.000 žganjaren.

Pedagoški paberki.

Japonci o šolstvu. Japonski list „Kyôikukai“ konstatuje, da Japonci niso zadovoljni z višjim šolstvom, kakršno so prevzeli od Evropejcev. Vseučilišča so vsako leto bolj prazna, zato pa se polnijo obrtne in trgovske šole. Pravniške in literarne šole pešajo po vsem svetu. V elementarnem šolstvu škodujejo po mnenju člankarjevem najbolj zasebne šole. — V listu „Rikugo Zasshi“ obravnava Yamaji Aizan vprašanje: Kdo je bolj sposoben za šolo, redovnik ali laik. Obrača se proti redovniškim šolam in daje prednost posvetnim učiteljem, ki delujejo brez materialnega interesa.

Telesna vzgoja v Monakovem je zelo razvita. Občina skrbi za mladinske igre in za otroški sport z veliko vnemo. Za ta namen je l. 1906. izdala 451.000 K, a letos se je uredilo zopet nekoliko novih igrališč za deco. Za izlete se je lani nakazalo 9000 K. 21 šol spreminja svoje dvorišče pozimi v drsališče, 32 šol ima kopeli, učenci ljudske šole se uče poleti za stonj plavati.

Leva roka. Zanimiva izložba levoročnih del se nahaja v osmi dekliški ljudski šoli v Kraljevcu (Königsberg) na Pruskem. Zbirka obsega lepopisna, risarska in ženska ročna dela. Vso izloženo stvarino so izdelali z levo roko normalno nadarjeni otroci tekom enoletnega pouka. Seveda se pri tem tudi vežbanje desne roke ni zanemarjalo. F. F.

Čitanje rokopisov v ljudski šoli. „Pädagogische Rundschau“ objavlja o tem predmetu članek in tudi premotriva, kako in kje je dobiti rokopise za rabo v šoli. Smoter čitanja se ne doseže, ako berejo učenci uradna pisma, tikajoča se po vsebini šole ali občine. Tudi ne zadostuje, da učenci med seboj menjavajo pismene vaje in se potem vadijo v čitanju. Snov rokopisom je zajemati iz čitank. Učitelj si napravi potrebne prepise sam. Prepis se potem hektografičnim potom pomnoži. F. F.

Japonske šole se delijo na štiri skupine. V prvo skupino spadajo osnovne šole, ki imajo do osem razredov. Iz šestega razreda elementarne šole se more stopiti v srednjo šolo, ki ima pet razredov, in iz te v višjo šolo, ki ima tri razrede. Učna snov je popolnoma posneta po nemški učni snovi, izvzemši malih izjem; v višjih razredih se učijo namesto latinščine angleščine in nemščine, in namesto grščine kitajščine. Zrelostnega izpita ni, zato pa imajo koncem vsakega leta izpit. Obvezni šolski poset traja šest let. V večjih mestih imajo deške in dekliške šole, v manjših mestih imajo mešane šole. L. 1906. je bilo na Japonskem 27.138 elementarnih šol; 69 srednjih, 8 višjih srednjih šol in 2 cesarski univerzi. Vseučilišča imajo šest fakultet; pravniško, zdravniško, filozofsko, tehniško, prirodoznanstveno in gospodarsko. Teoloških fakultet ni; budhisti imajo svoje posebno semenišče. Za deklice obstoje tudi višje dekliške šole s 4—5 letniki, strokovne šole, učiteljišča in privatno žensko vseučilišče. Vse japonske šole so posvetne, veronauka ni v njih, poučuje se samo v moralki. Japonska moralka je bila pred restavracijo (l. 1867.) konfuciovsko-budhistiška. Po letu 1867. je demokratska struja prevladala, in tudi krščanstvo je skušalo vplivati na japonsko moralko.

Resnica in laž v šoli. V „Deutsche Schule“ je priobčil O. Kosog članek, v katerem opisuje nekatere svojih eksperimentov v ljudski šoli. Pri uporabi sugestije je dobil neresnične odgovore pri posameznih čutih: pri vidu 55⁰ o, pri sluhu 65⁰ o, pri vonju 72¹/₂⁰ o, pri okusu 75⁰ o, pri tipu 45⁰ o, povprečno torej 65⁰ o. — Začetkom pouka, ko se ni ne pisalo ne čitalo, je položil avtor na mizo žepni nož, kredo in držalo, in sicer tako, da je mogel vsak učenec videti čisto udobno vse predmete. Ko so bili učenci med odmorom zunaj, odstranil je vse tri predmete. Začetkom druge ure je vprašal učence, kdo je kaj na mizi videl. Razen dveh najslabših učencev ni nihče ničesar videl. Drugega dne avtor ni položil ničesar na mizo, toda začetkom druge ure je zopet vprašal, kaj je kdo videl v prvi uri na mizi. Sedaj je videlo tamkaj 26⁰ o učencev nož, 57⁰ o kredo in 63⁰ o držalo. Na temelju teh poizkusov je opazoval, da so najinteligentnejši učenci najbolj dovzetni za sugestijo. — V daljšem članku

opozarja na pravne, kriminalistiške, socialne in pedagoške posledice, ki izhajajo iz teh faktov. Mogoče je vzgajati učence k pravilnemu opazovanju in pravilnemu odgovarjanju.

O nedostatku učiteljstva piše J. Tews v „Die Deutsche Schule“. Pravi, da je na Nemškem tako malo učiteljev, ker se tamkaj še vedno podcenjuje pomen narodnega šolstva, ker je šolstvo tako slabo urejeno, ker učiteljevo stanje in njega napredovanje ni da bi se učiteljstvu zavidalo, ker končno učiteljstvu zapoveduje cerkva. Treba je to vse popraviti, učitelju zagotoviti boljše stanje in njega naobrazbo povišati, potem bo izginil tudi manjka učiteljstva.

Das Büchlein Heb mich auf! se imenuje drobna knjižica od 14 strani, ki jo je Dürerbund namenil nemški mladini. Stane 10 pf. in prinaša nauke, kako pride revni učenec do življenja polnega plemenitega užitka. Poglavje kakor „O zadovoljnosti“, „Kako nastajajo radosti“, „O slikah“, „O slikanju“, „O knjigah in čitanju“ dovolj jasno pričajo o namenu knjige. — Mi se za našo mladino brigamo samo v šoli. Kaj dela zunaj šole, kaj dela po dovršeni šoli, to nas ne briga. Da potepta našo muko življenje takoj v prvem letu, ko stopi učenec iz šole, to nas pusti hladne, ker nam ni nič do tega, kakšen je narod. Gledamo na svoj cilj v šoli, a za druge cilje smo premajhni.

O mladinski književnosti je izdal lansko leto o Božiču Dürerbund, društvo za estetiško kulturo, letak, ki poučuje v jedrnatem članku o nalogi in ciljih mladinske književnosti, kakršna ima biti za posamezne starostne dobe; h koncu navaja najboljše mladinske spise.

O telesnem delu piše v časniku „Der Säemann“ A. Lux. Po njegovih izvajanjih treba učence prepričati, da telesno delo ni sramota, naj ga izvaja bogatin ali siromak. Moderni vzgoji ni namen nagrmaditi v učencih znanje, ampak razviti v njih plemenit značaj.

„Svoboda vesti nad vse“ kliče v nekem članku v časniku „Der Säemann“ H. Wolgast. Po njegovem mnenju bi se naj ne poučevalo verstvo v ljudski šoli, ker niso vsi učitelji v tej meri prepričani o „resnicah vere“, da bi prepričevalno poučevali verouk. Verouk je rodbinska zadeva in dotične cerkve. Odstranjenje verouka iz šole zahteva dobro rodbine, učitelja in učenca. Ravno proti obveznemu verouku se bojujejo, nikakor pa proti verstvu samemu. Zato pa se naj z umetnostjo vzbujajo pobožna čustva, zlasti s slovesno umetnostjo.

Stopnje in vrste duševne nedospelosti obravnava „De Sanctis“ v članku „Types et degrés d'insuffisance mentale“ v časniku „Année psychologique“. Avtor najprej kritikuje razdelitev tipov duševne nedospelosti pri drugih delavcih te stroke, potem pa določa pet izrazitih tipov nedospelosti: idiot, slaboumnež, zmešani nedospelec, detinjski in oni nedospelec, katerega mučijo napadi, konstatuje njih odlične znake in njih sposobnost za vzgojo. V vsakem tipu razločuje nižje in višje stopnje; v njih določitev priporoča metodo, ki pa služi zlasti samo določbi stopnje intelekta, in šele v drugi vrsti določbi ostalih strank psihiškega žitja. S tega intelektualistiškega stališča razločuje avtor šest stopenj: 1. zmožnost uporabljati izkustva, 2. spomin za barve, 3. zmožnost spoznavati narisane predmete, 4. zmožnost trajajoče pazljivosti, 5. spoznavanje števila predmetov in kvantitativnih razmer sploh, 6. sposobnost spoznavanja kvalitativnih razmer in zmožnost abstrakcije.

Vzgoja slaboumnih otrok v Salpatrieri. O tem piše ravnateljica tega zavoda H. Mensy v članku „Notes sur l'éducation des enfants arriérées à l'école de la Salpêtrière“. Zavod je ustanovljen l. 1859. in je najstarejši na Francoskem; ima 150 gojenk od 4. do 21. leta, ki so deloma duševno zakasnele, deloma idiotke in bebiče, deloma bolne za prosto ali z manjšo ali večjo stopnjo slaboumnosti spojeno epilepsijo. Vzgoja začenja z vežbanjem čutov in prva zadača je, vezati pazljivost vsaj za nekoliko časa, kar se posreči zlasti z instrumentalno godbo in petjem. Ko je to doseženo, se začenja polagoma s podajanjem kratkih in lahkih pesmi, katere si otroci lahko zapomnijo. Šele sedaj se začenja kazati in imenovati različne predmete, k čemer se družijo lahke govorne vaje in poznavanje črk. Razni posli in lahka ročna dela, nemara v tem razmerju kakor po nasih otroških vrtcih, so ostala sredstva v tem času. Na višjih stopnjah prihaja na vrsto čitanje in pisanje — zlasti poslednje je drago otrokom —

nato ustmeno računstvo na raznih predmetih in nadaljevanje govornih vaj, katere zahtevajo mnogo pažnje, ker otroci nepravilno artikulirajo glasove in zelo težko konstruirajo stavke. Pozneje sledi pisмено računstvo, pri katerem dela mnogo težave zlasti desetinski sestav. Na temelju slik in zemljevidov pridobivajo učenci nekaj elementarnih zemljepisnih in zgodovinskih pojmov. V ročnih delih se bavijo okretnejše deklice tudi z izdelovanjem umetnih cvetic, z izdelovanjem zvezkov itd. V celoti je razdeljeno učivo na štiri razrede, in najbolj nadarjene učenke dobivajo vsako leto odpustno izpričevalo navadnih ljudskih šol.

Kronika.

Vprašanje o podržavljenju meščanskih šol stopa vedno bolj v aktualno stanje. Učitelji meščanskih šol so deloma vneti za to idejo, učitelji ljudskih šol se tej nameri protivijo. Proti podržavljenju mešč. šol govori zlasti to, da bi se izgubila šolska avtonomija. Zato bi se zavzemalo učiteljstvo nemara raje za predlog, naj država plačuje vse meščanske učitelje. — Nas pušča to vprašanje popolnoma hladno, ker imamo le eno meščansko šolo. Pri nas je to popolnoma neaktuelno vprašanje, za meščanske šole se Slovenci ne brigajo.

Češka šola na Ruskem. Prva češka šola na Ruskem se odpre letos v Kijevu. Vlada je ustanovitev že dovolila. Troške prevzamejo na Ruskem živeči Čehi. Ravnateljem šole je imenovan g. Bouček.

Delo otrok v rudnikih. Poljedelski minister je izdal v dogovoru z ministrstvom notranjih zadev naredbo o obrambi mladinskih delavcev in otrok v rudnikih.

Gospodinjke šole se imajo ustanoviti po sklepu češkega deželnega zbora pri vseh čeških zimskih gospodarskih šolah (28). Njih učiteljice dobijo prav lepe plače in pošteno penzijo iz deželnih fondov.

Pedagoški seminarji za naobrazbo učiteljev gospodinjških šol se imajo ustanoviti pri srednji gospodarski šoli v Hrudimu (češki) in v Kadanu (nemški).

Na Češkem se pripravlja nov zakon o ureditvi plač učiteljic ročnih del.

Stavka šolskih otrok. Slovani v Avstriji niso mnogo na boljsem nego Slovani na Nemškem. Na severnem Češkem je nebroj čeških otrok, ki se gubijo v nemškem morju. Čehi so spoznali, kaj jim nalaga narodnost: sklenili so zahtevati povsod svoje češke šole. Navadni češki delavec je bolj naroden nego dr. Šusteršič v Ljubljani. — V Ervenicah so zahtevali Čehi svojo šolo. Ker je niso dobili, stavka 200 čeških otrok. Ko deputacija staršev ni hotela odgovoriti na okrajnem glavarstvu v Homutovu na nemška vprašanja, jih je uradnik kaznoval z denarno globo. Erveničani pa so takoj vprašali telegrafski ministra Pacaka, če soglašajo kot član vlade s tem ravnanjem vladnih organov. — V Teplicah so podali starši ultimatum do polovice septembra. Če šolsko poslopje dotlej ne bi bilo gotovo, bi štrajkalo čez en in pol tisoč čeških otrok. — Ravno toliko otrok se pripravlja k stavki v Mostu in drugod.

Vitezi nove dobe so Madžari. V 16 popolnoma slovaških komitatih imajo 33 gimnazij, 6 realk, 16 učiteljišč, 4 pravniške akademije, 14 bogoslovnih zavodov in 143 strokovnih šol vse z madjarskim učnim jezikom. Pa se še trdi, da Madžari nič ne store za Slovake! Ej, ko bode zaigralo tam onstran Litve — —

Židovsko učiteljišče. P. Hera v Lodzu je daroval 100.000 rubljev za ustanovo učiteljišča za žide v Varšavi; zavod bi imel nalogo, skrbeti za dovoljo število kvalifikovanih židovskih učiteljev.

Huda ura v cerkvi. V Krasni Gori pri Nemškem Brodu je izpovedoval dne 30. septembra popoldne kaplan Jože Kraus šolsko deco. V tem je nastala nevihta in blisk je ubil kaplana.

Društvo za predšolsko vzgojo otrok se je ustanovilo v Varšavi. Namen društva je skrbeti za poboljšanje predšolske vzgoje, kar misli doseči z ustanavljanjem jaslic in šolskih vrtcev, s prirejanjem shodov, predavanj, posvetovanj, razstav, z izdajanjem spisov itd.

Kako je družba sv. Cirila in Metoda za Istro potrebna, to kaže dejstvo, da ima družba danes 40 učiteljev, čim v celi Istri vlada plačuje samo 140 hrvaških učiteljev.

Dnevnik in pedagogika. Šola je bodočnost. Hrvatski list „Pokret“ spoznavši važnost dobre vzgoje za narod, je začel prinašati vsak četrtek prilogo „Narodni odgoj“. Prilogo ureja dr. J. Turić. Namen je listu popularizovati pedagogiko. Da bi sledili temu listu z isto namero, to je želeti od srca. D. P.

Skrb za otroke. Zagrebški policijski šef Belošević je uvel pri mestni policiji „oddelek za čuvanje dece“, kateremu je naloga, čuvati deco moralne propasti. Vsa od staršev zanemarjena deca se bo držala v evidenci, starši bodo pod stalno policijsko kontrolo, otroke bodo policisti spremljali v šolo, po isti pa v obrt.

Dojenčki na vasi. Zagrebški zdravnik dr. pl. Marković konstatira v „Agrar Zeitung“ da jako mnogo onih otrok, ki se pošiljajo za dojenje na selo, umre. Oni otroci, ki ostanejo živi, so slabi in inklinirajo k raznim boleznim. Sploh umre 50% ljudi v Hrv. in Slav. v starosti izpod 7 let. Priporoča ustanovo društva, koje bi se bavilo z vzgojevanjem pestunji, brigalo se za šolske jaslice in za prodajo mleka za deco.

Vgleden nadzornik mora biti Jandrija Lazarević v Boki. V „Slavenski Misli“ v Trstu ga je nekdo opisal. Ta dečko protežira svoje sorodnike na škodo drugih učiteljev. Kdor se mu zameri, tega nadleguje s čestimi nepričakovanimi poseti. Neki učitelj je bil na dopustu, pa glej, Lazarević pride na inšpekcijo, in ker ne more skozi vrata v šolo, zlezal je skozi okno, da revidira razrednice in druge uradne spise svojega ljubčka. Drugi učitelj je bil zaklenil vrata, da bi ga nihče ne motil pri delu, a kmalu prihaja Lazarević — zopet skozi okno. Kako so ga neki deca gledali! Želimo Bokeljcem, da bi se kmalu rešili tega velikega pedagoga, ki je tako vnet za šolstvo.

Avstrijske šole v Albaniji tekmujejo živo z italijanskimi zasebnimi zavodi. A brigajo se samo za katolike. Zato delajo te šole veliko zdražbo med Skipetari, ki so v pretežni večini mohamedani (4/5 prebivalstva).

Trije učitelji častni doktorji. Vseučilišče v Oksfordu je imenovalo učitelje Macnamari, Yoksallu in A. Pickles častnim doktorjem. Pickles je član parlamenta in vnet branitelj učiteljskih zajmov.

Obrt središče vzgoje. V „Le Volume“ je objavil L. Payot načrt za reformo ljudske šole. Treba je po njem: 1. Krepka decentralizacija, 2 krepka reforma metode v tem smislu, da postane obrt središče pouka, a ves drugi pouk se koncentrira v obrti, 3. treba je podaljšati šolsko obveznost do 16. ali celo do 18. leta.

Za poljsko šolstvo izven Galicije je votiral gališki deželni zbor 30.000 K.

Privatni penzionat za vzgojo duševno abnormalnih in nervoznih otrok so ustanovili v Medyci pri Pžemislju. V penzionat se sprejemajo 4 do 16letni otroci. Zavod upravlja v društvu z nekaterimi učitelji dr. Stanislav Kačurba. Penzionat vzgaja, naobraža, odpravlja slabe navade in uči različne obrti. V zavodu morejo ostati otroci samo do 18. leta. Idijote in popolnoma zanemarjene otroke sprejmejo v stalno varstvo. — To je za otroke poljskih bogatinov, kajti 150 K na mesec ne more plačati vsak siromak.

Protokol kongresa Svobodne misli v Pragi bode kmalu izšel. Po njem sestavimo natančnejše poročilo.

Listnica upravištva.

Današnji številki smo priložili poštne položnice. Kdor ima poravnano naročnino, naj jo prihrani za prihodnje leto.

Vse p. n. naročnike, ki so na dolgu lansko ali letošnjo naročnino, prosimo prav vljudno, da jo poravnajo čimpreje, kajti 12. številko ustavimo vsem onim, ki so zaostali nad eno leto.

Nove pisanke.

Ker se moji šolski zvezki v enotnem kvartformatu na visoko z 12 listi (brez ovitka), izvrstnega, močnega in lepo rastriranega papirja, z močnim modrim ovitkom in dobrim pivnikom, ki se rabijo v vseh mariborskih ljudskih in meščanskih ter v posameznih šolah na deželi, kaj dobro obnesejo, priredil sem, da ustrežem večstranskim vprašanjem **po res dobrih šolskih zvezkih** poleg 16 vrst zvezkov z nemškimi napisi še **osem** različnih pisnih zvezkov v enaki kakovosti in opravi s slovenskimi napisi, in sicer:

Pisanka št. 5: 4-črtna

Pisanka št. 9: 1-črtna

Pisanka št. 12: (za slov. pisanje)

Spisovnica št. 12

Spisovnica št. 20: 1-črtna

Spisovnica št. 21: 4-črtna

Številnica št. 25: s črtami

Številnica št. 50: brez črt.

Cena 6 vin. komad, za uboge učence 5 vin. — Risanke brez pik iz najboljšega, čisto belega papirja, obsegajoč 8 listov z močnim modrim ovitkom, cena 8 vin. — Vzorce na zahtevanje brezplačno. — Prodajalcem primeren rabat.

Tudi priporočam svojo veliko zalogo različnih šolskih zvezkov, papirja, kancljiških, pisalnih in šolskih potrebščin ter molitvenikov, kuvertov (tudi z natisnjeno firmo), peres, peresnikov, svinčnikov, radirgumijev, izvrstnega šolskega črnila, črnilnega ekstrakta, vseh potrebnih dvojezičnih šolskih tiskovin, zemljevidov, vpisalnih knjig itd. itd., po priznanih nizkih cenah.

Andrej Platzer, Maribor, Gospodske ulice št. 3.

Knjigovozna dela točno in poceni. — Tudi se pri meni lahko naroča na vse tu- in inozemske modne žurnale, ilustrovane časnike in splohi periodično izhajajoča literarna dela.

RAZPIS NATEČAJA.

Učiteljske službe.

Štev. 1771/I.

Na trirazredni ljudski šoli v **Lehnu** se bode namestila učiteljska služba z dohodki po II. krajnem razredu in s prostim stanovanjem, in sicer v prvi vrsti stalno, a v drugi šele začasno.

Prosilci ali prosilke za to mesto naj vložijo svoje prošnje z izpričevalom usposobljenosti in zrelostnega izpita, oziroma samo z zadnjim ter pri prvem stalnem nameščenju tudi z domovnico opremljene predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu v Lehnu, pošta Ribnica na Štajerskem do dne 30. novembra 1907.

Zahteva se usposobljenost iz obeh deželnih jezikov.

Okrajni šolski svet Maribor, dne 23. oktobra 1907.

Predsednik: **Attems.**

Štev. 2621/P.

Na dvorazredni ljudski šoli pri **Sv. Duhu v Halozah** se bode stalno namestila nadučiteljska služba z dohodki po II. krajnem razredu in s prostim stanovanjem.

Prosilci za to mesto, ki morajo biti usposobljeni za pouk v obeh deželnih jezikih in za veronauk, naj vložijo svoje prošnje z izpričevalom usposobljenosti in zrelostnega izpita ter z domovnico opremljene predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu pri Sv. Duhu v Halozah, pošta Ptuj do 30. novembra 1907.

Okrajni šolski svet ptujski, dne 25. oktobra 1907.

Predsednik: **Prahl.**

Štev. 1798/I.

Na dvorazredni ljudski šoli v **Reki** se bode namestila učiteljska služba z dohodki po II. krajnem razredu in s prostim stanovanjem, in sicer stalno.

Prosilci za to mesto naj vložijo svoje prošnje z izpričevalom usposobljenosti iz obeh deželnih jezikov ter pri prvem stalnem nameščenju tudi z domovnico opremljene predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu v Reki, pošta Hoče do 30. dne novembra 1907.

Služba je le za moške prosilce.

Okrajni šolski svet Maribor, dne 21. oktobra 1907.

Predsednik: **Attems.**

Štev. 1812/I.

Na petrazredni ljudski šoli v **Šent Ilju v Slov. gor.** se bode namestila učiteljska služba z dohodki po II. krajnem razredu, in sicer stalno.

Prosilci ali prosilke za to mesto naj vložijo svoje prošnje z izpričevalom usposobljenosti iz obeh deželnih jezikov ter pri prvem stalnem nameščenju tudi z domovnico opremljene predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu v Šent Ilju v Slov. gor. do 30. dne novembra 1907.

Okrajni šolski svet Maribor, dne 21. oktobra 1907.

Predsednik: **Attems.**

Štev. 2529/P.

Na dvorazredni ljudski šoli pri **Sv. Bolfanku v Slov. gor.** se bode stalno namestila nadučiteljska služba z dohodki po III. krajnem razredu in s prostim stanovanjem.

Prosilci za to mesto naj vložijo svoje redno opremljene prošnje predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu pri Sv. Bolfanku v Slov. gor. do 30. novembra 1907.

Okrajni šolski svet ptujski, dne 14. oktobra 1907.

Predsednik: **Prahl.**

Naprednemu in zavednemu učiteljstvu!

Vsakdo bodi naročnik „Zavezinih“ listov, ki so:

Učiteljski Tovariš **Popotnik**
Zvonček **Domače ognjišče.**

POPOTNIK

izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K,
pol leta 3 K, četrt leta 1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.

Naročnino in reklamacije

sprejema »Zavezin« blagajnik **Fr. Luznar** v Kranju. — Rokopise pa je pošiljati ravnatelju **M. J. Nerat-u** v Maribor, Kokoschneeggallee.